

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

**KALİTE VE STRATEJİ YÖNETİMİ
DERGİSİ**

Cilt: 2

Sayı: 1

Ocak 2022

TRAKYA UNIVERSITY

**JOURNAL OF QUALITY AND
STRATEGY MANAGEMENT**

Volume: 2

Issue: 1

January 2022

ISSN 2791-6545

e-ISSN 2791-7843

Trakya Üniversitesi
Kalite ve Strateji Yönetimi Dergisi

Cilt: 2   Sayı: 1   Ocak 2022

Trakya University
Journal of Quality and Strategy Management

Volume: 2   Issue: 1   January 2022

Trakya Üniversitesi
Kalite ve Strateji Yönetimi Dergisi
Cilt:2 Sayı:1 Ocak 2022

Trakya University
Journal of Quality and Strategy Management
Volume:2 Issue:1 January 2022

Sahibi / Owner

Trakya Üniversitesi Rektörlüğü
Kalite ve Strateji Geliştirme, Uygulama
ve Araştırma Merkezi Adına
Dr. Öğr. Üyesi Sedef Zeyrekli Yaş

Baş Editör / Editor-in Chief
Dr. Öğr. Üyesi Serol Karalar

Editör / Editor
Dr. Öğr. Üyesi Işıl Usta Kara

Dergi Yayın Kurulu / Editorial Board

Başkan / Chairman
Dr. Öğr. Üyesi Serol Karalar

Üyeler / Members
Prof. Dr. Tuğba Yanpar Yelken
Prof. Thanassis Karalis, Ph.D.
Dr. Öğr. Üyesi Işıl Usta Kara

Dizgi Mizanpaj/ Page Layout
Dr. Öğr. Üyesi Serol Karalar

Kapak Dizayn / Cover Design
Duygu Yürek

İletişim Adresi/Address

T.C. Trakya Üniversitesi Kalite ve Strateji Geliştirme, Uygulama ve Araştırma Merkezi
Balkan Yerleşkesi - Edirne / TÜRKİYE
Tel.-Faks: 0284 235 71 51
e-mail: ksydergi@trakya.edu.tr

Baskı / Publishing

Trakya Üniversitesi Matbaası-Edirne Teknik Bilimler MYO-
Sarayıçi Yerleşkesi/EDİRNE

**Trakya Üniversitesi Kalite ve Strateji Yönetimi Dergisi Uluslararası Hakemli
Bir Dergidir.**

Trakya University Journal of Quality and Strategy Management is an International
Peer-Reviewed Journal.

**Trakya Üniversitesi Kalite ve Strateji Yönetimi Dergisi'nin tarandığı
indeksler:**

Trakya University Journal of Quality and Strategy Management is indexed by:

ASOS
indeks

Uluslararası Danışma Kurulu / International Advisory Board

Prof.Dr. Muzaffer Elmas - Yükseköğretim Kalite Kurulu Başkanı, Türkiye

Prof.Dr. Erhan Tabakoğlu - Trakya Üniversitesi, Türkiye

Prof. Ahmet Hamdi Zafer – Trakya Üniversitesi, Türkiye

Prof.Dr. Ali Ekber Şahin – Hacettepe Üniversitesi, Türkiye

Prof.Dr. Canan Çetin – Beykoz Üniversitesi, Türkiye

Prof.Dr. Kasım Karakütük – Ankara Üniversitesi, Türkiye

Prof. Lindita Xhanari Latifi, Ph.D. – Tiran University, Albania

Prof.Dr. Mahmut Güler – Trakya Üniversitesi, Türkiye

Prof.Dr. Recep Bozdoğan – Marmara Üniversitesi, Türkiye

Prof. Shaheen A. Mustafa, Ph.D.- Kerkuk University, Iraq

Prof.Dr. Ümit Kocabıçak – Sakarya Üniversitesi, Türkiye

Assoc.Prof. Abdul Rahim Ahmad, Ph.D.- Universiti Tenaga Nasional, Malaysia

Assoc.Prof. Ergin Jable, Ph.D. - Prishtina University, Kosovo

Assoc.Prof. Nuran Malta Muhaxheri, Ph.D. – Prishtina University, Kosovo

Assoc.Prof. Pashalis Valsamidis, Ph.D.- Democritus University of Thrace, Greece

Assoc.Prof. Tudora Arnaut, Ph.D. - Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

Doç.Dr. Selda Uca – Kocaeli Üniversitesi, Türkiye

Dr.Öğr.Üyesi Dilek Akbaş Akdoğan – Medeniyet Üniversitesi, Türkiye

Dr.Öğr.Üyesi Tuba Canver Kahveci – Sakarya Üniversitesi, Türkiye

Gertrud Olsson, Ph.D.- University of Gothenburg, Sweden

Bu sayının hakemleri/ Reviewers of The Issue
(*Unvan ve isim alfabetik sırasına göre verilmiştir.*)

Prof.Dr. Aslı Albayrak, İstanbul Gelişim Üniversitesi

Prof.Dr. Burcu Özsoy, İstanbul Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Mahmut Doğan, Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Yakup Bulut, Gaziantep Üniversitesi

Doç. Dr. Demet Tüzünkan, İstanbul Kent Üniversitesi

Doç.Dr. Hasan Hakan Yavaşoğlu, İstanbul Teknik Üniversitesi

İçindekiler/Contents

Araştırma Makaleleri/Research Articles

Hakan Yaş (1-22)
İstanbul Büyükşehir Belediyesinin Stratejik Planlarının Toplumsal Refah Hizmetleri Bakımından Karşılaştırılması
Comparing The Strategic Plans of Istanbul Metropolitan Municipality in Terms of Social Welfare Services

Sarp Tahsin Kumlu, Emrah Özkul, Selda Uca (23-38)
RESTORANLARDA KULLANILAN ARTIRILMIŞ GERÇEKLİK (AR) UYGULAMALARININ HİZMET KALİTESİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ
Evaluation of Augmented Reality (AR) Applications Used in Restaurants in Terms of Service Quality

Altay Bayath (39-91)
Osmanlı ve Kutup Stratejisinin Haritacılık Tarihi ve Coğrafi Keşifler Perspektifinden İncelenmesi
Examining of The Ottoman and Polar Strategy from The Perspective of The History of Cartopital and Geographical Discoveries

Kitap Tanıtımı/Book Review

Burak Mert Parlıyan (93-95)
Kitap Tanıtımı: Eğitimde Kalite ve Akreditasyon

Trakya Üniversitesi Kalite ve Strateji Yönetimi Dergisi Yazım Kuralları
Author Guidelines of Trakya University Journal of Quality and Strategy Management

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİNİN STRATEJİK PLANLARININ TOPLUMSAL REFAH HİZMETLERİ BAKIMINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Geliş Tarihi: 09.12.2021
(Received)

Kabul Tarihi: 24.01.2022
(Accepted)

Hakan YAŞ*

ÖZ

Toplumsal refah hizmetleri merkezi yönetim tarafından da sunulmakla birlikte, genellikle yerel yönetimlerin görev ve sorumluluğundadır. Türkiye’de yerel yönetim mevzuatı toplumsal refah hizmetleri bakımından yerel yönetimlere geniş görev, yetki ve sorumluluklar vermiştir. Bu çalışma, İstanbul Büyükşehir Belediyesinin 2015-2019 Stratejik Planı ile 2020-2024 Stratejik Planı arasında toplumsal refah hizmetleri açısından söylem farklılığı olup olmadığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesinin yönetimi 2019 yılında yapılan yerel yönetim seçimleri sonucunda el değiştirerek, sağ görüşten sola geçmiştir. Nüfus bakımından Türkiye’nin en büyük belediyesi olan İstanbul Büyükşehir Belediyesinin yönetiminin görüş farklılığında sola doğru yaşanan bu değişimin 2020-2024 Stratejik Planına yansıdığı öngörülmektedir. Bu farklılığın varlığı ise Maxqda Programı kullanılarak nitel analiz yöntemiyle incelenecektir. Öncelikle, stratejik planlamaya dair genel kavramlar ile toplumsal refah hizmetlerinin neler olduğu belirtilmiştir. Toplumsal refah hizmetleri, literatüre uygun olarak, stratejik planda sözcük veya ifade bazında araştırılmıştır. Ulaşılan sözcük veya sözcük öbekleri karşılaştırılarak, hangi planda toplumsal refah hizmetlerinin frekansının daha yüksek olduğu, hangilerine daha çok vurgu yapıldığı ve toplumsal refahın hangi planda daha çok önemsendiğine ulaşılmaya çalışılmıştır. Böylece, önceki sağ görüş partinin mi yoksa yeni seçilen sol görüşlü partinin mi toplumsal refah hizmetlerine ağırlık verdiği ortaya çıkarılmış olmaktadır. Yeni yönetimin hazırladığı stratejik planda, toplumsal refah hizmetlerine daha fazla önem verildiği sonucu elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal refah hizmetleri, büyükşehir belediyesi, nitel analiz.

*Doç.Dr., Trakya Üniversitesi, Havsa Meslek Yüksek Okulu, Türkiye, hakanyas@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6686-1899.

COMPARING THE STRATEGIC PLANS OF İSTANBUL METROPOLITAN MUNICIPALITY IN TERMS OF SOCIAL WELFARE SERVICES

ABSTRACT

Social welfare services are usually under the responsibility and mission of local governments, while central governments also supply these services. The local government legislation in Turkey assigns a great deal of duty, power and responsibility with regard to social welfare services. This study aims to reveal whether there is a discourse difference between the 2015-2019 Strategic Plan and the 2020-2024 Strategic Plan of the İstanbul Metropolitan Municipality in terms of social welfare services. As the result of the local government elections held in 2019, the management of İstanbul Metropolitan Municipality has been handed over from a right-wing party to a left one. It is assumed that this change towards left-wing in the difference of view of the management of İstanbul Metropolitan Municipality, which is Turkey's most populated municipality in terms of population, is reflected in the 2020-2024 Strategic Plan. The presence of this difference is examined by the qualitative analysis method using the Maxqda Program. First, the general concepts of strategic planning and social welfare services are stated. Social welfare services, in accordance with the literature, are researched based on words or expressions in the strategic plan. By comparing the obtained words or phrases, it is tried to reach in which plan the frequency of social welfare services is higher, which ones are emphasized more, and in which plan social welfare is given more weight. Thus, whether the former right-wing party or the newly elected left-wing party focuses on social welfare services is set forth. It is concluded that more emphasis has been placed on social welfare services in the strategic plan laid out by new management. **Keywords:** Social welfare services, metropolitan municipality, qualitative analysis.

GİRİŞ

1985 tarihinde imzaya açılan Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartının yerel özerkliğin kapsamını açıklayan 4'üncü maddesi, kamusal sorumlulukların genellikle ve tercihen yurttaşlara en yakın otoritelerce yerine getirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (CoE, 1985). 1992 tarihli Maastricht Antlaşması ile bu tanım hizmette yerellik (subsidiarity) ilkesi adını almıştır (Zeyrekli ve Ekizceleroğlu, 2007: 38). Tüm dünyada halka en yakın hizmet

birimlerinin belediyeler olduğu kabul edilmektedir. Belediyeler veya diğer yerel yönetim birimlerinden hangisi olursa olsun, yalnızca siyasi veya yönetsel nedenlerden ötürü değil, ekonomik nedenlerden dolayı da var oldukları göz ardı edilmemelidir. Günümüz ulus devletlerinde yürütme erkinin merkezi yönetim ve yerinden yönetim olarak iki türde örgütlendiği dikkate alındığında, üretilecek kamusal mal ve hizmetlerin de birbirinden ayrı tüzelkişilik ve hiyerarşiye sahip bu iki ana yönetim birimi arasında bölüştürülmesi önem kazanmaktadır.

Yönetim birimleri arasında kamusal mal ve hizmet üretiminin tam olarak bölüştürülmemesi kamu düzeninin bozulması ile kaynak sapması ve israfı türünden olumsuzluklara neden olabilmektedir (Nadaroğlu, 2001: 55-57). Türkiye’de sağlık, kültür, sosyal yardım, spor, toplu konut yapımı ve bazı eğitim hizmetlerinde hem merkezi yönetim ile yerel yönetimler hem de yerel yönetimlerin kendi arasında yetki çakışmaları olabilmektedir. Toplumsal refah hizmetleri de bunlardan bazılarıdır. Birer siyasi kurum olan belediyeler ile merkezi yönetimin toplumsal refah hizmetleri bakımından aynı görev, yetki ve sorumlulukları taşıması optimum kaynak dağılımı kuralını zedeleyebilmektedir.

5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu 2003 yılından beri kamu idarelerine beşer yıllık dönemler için stratejik plan yapma zorunluluğu getirmiştir. Yerel yönetimler ve dolayısıyla belediyeler de beş yıllık amaçlarını içeren ve temel politika ve ilkeleriyle önceliklerini ve hedeflerini gösteren stratejik planlarını hazırlamak yükümlülüğündedirler. Geçmiş bir yıla dönük yerine getirdikleri hizmetler ise, yine 5018 sayılı Kanunun getirdiği bir zorunluluk olarak, belediyelerin yıllık faaliyet raporlarında yer almaktadır. Kamu ekonomisi açısından bakıldığında halkın günlük temel kamusal mal ve hizmet gereksinimlerini karşılayan belediyeler, bu mal ve hizmetlerden hangilerine öncelik verdiğini stratejik planları aracılığıyla duyurmuş olmaktadır. Belediyelerin sunmayı taahhüt ettiği toplumsal refah hizmetlerinin neler olduğunu görebilmek için stratejik planlarına bakılması gerekmektedir. Çünkü stratejik planlar, Kanunun tanımlamasında da yer aldığı üzere, idarelerin temel politika ve ilkelerini de yansıtmalıdır.

Belirtilmesi gereken bir diğler husus faaliyet raporlarının bir önceki yılda üretilmiş olan mal ve hizmetleri gösteriyor olmasıdır. Diğler bir deyişle, üretilen toplumsal refah hizmetlerinin neler olduğunu görebilmek için faaliyet raporlarına bakılmalıdır. Ancak, bu çalışmanın amacı doğrultusunda tespit edilmesi gereken husus gerçekleştirilen eylemlerden çok yönetimin düşüncesindeki toplumsal refah hizmeti anlayışıdır.

Çalışmanın amacı İstanbul Büyükşehir Belediyesinin (İBB) 2015-2019 Stratejik Planı ile 2020-2024 Stratejik Planı arasında toplumsal refah hizmetleri açısından söylem farklılığı olup olmadığını ortaya koymaktır. Çalışmanın hipotezi ise “yeni yönetimin hazırlamış olduğu 2020-2024 İBB Stratejik Planında toplumsal refah hizmetlerine, eski plana göre daha fazla ağırlık verilmiştir” olarak belirlenmiştir.

İBB yönetimi, 2019 yılında gerçekleştirilen yerel yönetim seçimleri sonucunda sağ görüşlü bir partiden sol görüşlü bir partiye geçmiştir. Literatür izlendiğinde, sol görüşlü partilerin toplumsal refah hizmetlerine daha çok önem vermesi beklenmektedir. 2020-2024 İBB Stratejik Planı seçim sonrasında yeni yönetim tarafından gerçekleştirildiği için, bu Planın bir önceki stratejik planla karşılaştırılması imkânı doğmuştur. Hipotez de bu hususları dikkate alarak, yukarıda belirtildiği şekliyle oluşturulmuştur. Göz önünde bulundurulması gereken bir husus, stratejik planların, yönetimin önündeki beş yıla yönelik stratejilerinin ve hedeflerinin neler olduğunu göstermesi şeklindeki bir niyet metni olmasıdır. Bu genel çerçevede tüm ayrıntılar yer almayacağı gibi, bir stratejinin uygulanmasında çeşitlendirilmeye de gidilebileceği göz ardı edilmemelidir. Karşılaştırılması yapılacak iki planda yer alan ifade ve söylemlerin her zaman için uygulamaya geçirileceği, elde edilecek sonuç doğrultusunda bir yönetimin diğlerinden daha iyi uygulama yapacağı veya uygulamaya konsa bile bu hizmet ve faaliyetlerin kalitesinin yüksek olacağı beklentisine girilmesi yanıltıcı olabilir. Bu nedenle, çalışmada elde edilecek sonuç yorumlanırken, yalnızca söylem ve ifade kullanım sıklığının analiz edileceği dikkate alınmalıdır.

Çalışmada İBB'nin seçilmesinin iki nedeni bulunmaktadır. Öncelikle, İBB Türkiye'deki en fazla nüfusa sahip bir küresel kentin yerel yönetim birimidir. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre İstanbul'un nüfusu

15.462.452 kişidir (TÜİK, 2021). Küreselleşme ve Dünya Kentleri Araştırma Ağı (GaWC) tarafından yapılan sınıflandırmada ise İstanbul Alfa (-) kategorisinde bir küresel kenttir (GaWC, 2020). Seçim sonucunda el değiştirmesi ve yönetimde görüş farklılığı bulunduğu varsayımı da diğer nedendir.

İlk olarak toplumsal refah hizmetlerinin neler olduğunu saptamak adına literatür taraması yapılacak olan çalışmada, Türkiye'deki belediye mevzuatında toplumsal refah hizmetlerinin neler olduğu belirlenecektir. Bu hizmetlerin tespit edilmesinden sonra 2015-2019 ile 2020-2024 dönemlerinin stratejik planları üzerinden Maxqda programı aracılığıyla nitel veri analizi yapılacaktır. İfade kolaylığı açısından 2015-2019 dönemi stratejik planına bu çalışma için eski plan, 2020-2024 dönemi stratejik planına ise yeni plan adlarıyla da yer verilebilecektir.

1. TOPLUMSAL REFAH HİZMETLERİ

Devlet kamu ekonomisi açısından kamusal mal ve hizmet üreten merkezi yönetim ve yerinden yönetim üretici birimlerinden oluşmaktadır. Belediyeler ise coğrafi açıdan yerinden yönetim kuruluşları içerisinde sınıflandırılmaktadır. Musgrave'e göre yerel yönetimler, dolayısıyla belediyeler, devlete verilen üç ekonomik işlevden 'kaynak dağılımında optimalite' işlevini sağlamakta yükümlüdürler (Oates, 1968: 37).

Başka bir görüşe göre, 20'nci yüzyılın ilk yarısında Avrupa ve Amerika'da her siyasi oluşumdaki ortak bir düşünce olarak; belediye, ilgili ülkenin siyasi inancına veya yasal sistemine karşı gelmeden derinlemesine sosyoekonomik değişiklikleri uygulamak için en iyi yer olarak görülmüştür (Dogliani, 2002: 573). Yerel yönetim birimlerinden olan belediyeler de toplumsal refah hizmetlerini en optimal şekilde yerine getirmesi beklenen kamu idareleridir.

Toplumsal refah ise toplumun marjinalize olmuş kesimlerinin koşullarının iyileştirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Dhaor, 2006). Toplumsal refah başka bir tanıma göre bireylerin esenliklerinin toplamıdır (Persky and Tam, 1990: 229). O halde toplumsal refah mutlulukları ve iyi olma koşulları azalmış veya olmayan bireylerin bu koşullarının daha iyi ve

yaşanabilir hale getirilmesidir. Kabaca bu amaca dönük verilen mal ve hizmetlerin de toplumsal refah hizmetleri olması gerekir. Daha ayrıntılı bir tanımlama için literatür incelenecektir.

1.1. Literatür Değerlendirmesi

Toplumsal hizmetler veya daha sık kullanılan karşılığıyla sosyal hizmetler kolektif sorumluluklar olarak kabul edilen bağımlılık koşullarını sağlamak amacıyla geliştirilmiş hizmetlerdir. Refah devleti kavramı tüm yurttaşlarına olası en iyi düzeyde koruma sağlayan devlet olarak tanımlanabilir. Ancak, burada özellikle belirtilmesi gereken nokta, refah devletinin bir ülkeye en çok ulaşabilmiş değil, tarihsel olarak tanımlanan devlettir (Spicker, 1988: 48). Toplumsal refah hizmetlerini bu şekilde yerine getirmeye çalışan devletler de refah devleti olarak tanımlanmaktadır. Sosyal devlet olarak da kavramlaştırılabilen bu anlayışın özü kamusal mal ve hizmet üretebilecek ekonomik imkânlar sağlamaktır. Bu anlayışın, ‘piyasa için devlet’ anlayışıyla ters düştüğünü de belirtmek gerekmektedir (Eren, Bulut ve Tanıyıcı, 2012: 11).

Uzun bir süre toplumsal refah hizmetlerinin gönüllü arzla mı yoksa kamusal arzla mı sunulması gerektiği tartışılmıştır. Kural olarak ve klasik veya liberal iktisat teorisini dışlamayacak bir biçimde, devlet müdahalesinin meşru olduğu bir durumda bu mal ve hizmetlerin devlet tarafından sunulması gerektiği kabul edilir. 20’nci yüzyılda her ulus devlette refah devleti düşüncesi büyük olay ve eğilimlerle şekillenmiştir. Birinci Dünya Savaşı, 1929 Ekonomik Buhranı, İkinci Dünya Savaşı, savaş sonrası ekonomik patlama ve 1970 ile 1980’lerdeki ekonomik durgunluklar bunların arasında sayılabilir (Dixon ve Scheurell, 2002: 233-234). Refah devletini bu tarihsel süreç içindeki tanımlama çabalarında en etkili olduğu söylenebilecek olan dönem ise 1929 Ekonomik Buhranı sonrasıdır.

Modern çağda eşitlikçi refah devletlerinin pek çoğu bedava veya sübvansede edilmiş eğitim, sağlık koruma, işsizlik yardımları, emekli ve benzerlerine yönelik destekler sunmaktadır. Söz konusu hizmetler devletlerin yeniden dağıtımcı işlevlerinin bir sonucu olarak görülmektedir. Ancak, devletin üretici tercihleri ile tüketici tercihleri arasında bu türden müdahalesi etkililik (efficiency) ve eşitlik (equity) arasındaki çatışmayı da ortaya

çıkarmaktadır. Klasik iktisat teorisine göre etkili sunulmayan refah hizmetleri devletin maliyetlerini artırabilecektir. Belediye sosyalizmi veya sosyal ya da toplumsal belediyeçilik gibi farklı isimlerle de ilişkilendirilen refah hizmetlerinin belediyelerce sunumu dolayısıyla liberal kapitalizmle kaçınılmaz olarak çatışmaktadır (Dogliani, 2002: 573). Bu açıdan ekonomik bir kavram olmayan refah devleti veya farklı kullanılışıyla sosyal veya toplumsal devletin ilk koşulu fırsat eşitliği ve imkân eşitliğidir. Bunun tek güvencesi ise hukuk devletidir (Özay, 1996: 59).

Refah devleti koşulunu gerçekleştirmede hükümetlerin kamusal mal ve transferleri finanse etmede genellikle başvurdukları yol yoksullardan daha çok zenginlerden vergi almaktır. İnsanların doğuştan yaşam boyu gelir tahminleri öngörülemez olduğunda refah artıran bir sigorta işlemi olarak ele alınır. Yapılan işlem bir bakıma şanslı olandan şanssız olana doğru kaynakların yeniden dağıtımıdır (Sinn, 1994: 1).

Toplumsal refahı ekonomik açıdan açıklamaya çalışan pek çok çalışmanın olduğu ayrıca vurgulanmalıdır. Arrow'un toplumsal tercih paradoksunu açıklamaya çalıştığı 'imkânsızlık teoremi', Coleman'ın bu teoremi çürütmeye çalıştığı çalışması, Buchanan'ın 'devletin koruyucu rolü' tanımlaması ile Nash'in toplumsal refah işlevi kavramı toplumsal refah ve ekonomi ilişkisini kuran çalışmalardan yalnızca birkaçıdır (Arrow, 1950; Coleman, 1966; Younkins, 2006; Hanany, 2008).

İlgili görüşlere göre, toplumda mal ve hizmetlere erişimi yoksulluk veya fırsat eşitsizliği nedeniyle kısıtlı olan veya mümkün olmayan bireylere devletin yeniden dağıtımçı işlevi doğrultusunda sunulan mal ve hizmetlere toplumsal refah hizmeti; bunları kendine bir görev olarak atfeden hükümetlerin idare ettiği devletlere ise refah devleti denmektedir. Ama her devletin merkezi yönetimi farklı görüşteki partilerle yönetilmekte, devleti oluşturan alt-ulusal yönetim birimlerinin yönetimi de farklı partilere mensup olabilmektedir. Bu nedenle yönetimdeki partilerin görüşleri de incelenmelidir.

Genellikle kabul edilen sol (left wing) ve sağ (right wing) parti ayrımı siyaset biliminin inceleme alanındadır. Her iki kampın da hukuk düzeni, dış

politika, toplumsal refah, toplumsal sözleşmeler, ekonominin kalitesi ve benzeri sorularda keskin bir şekilde zıtlaşan görüşleri bulunmaktadır. Ayrım incelendiğinde solun kamusal hizmet sunumu ve toplum refahı için var olduğunu, daha kolektivist ve kurumsal refahtan yana olduğunu söylemek mümkündür. Buna karşın, sağ görüşteki partiler ise hem toplumsal refaha hem de mal ve hizmetlerin kamu tarafından sunulmasına karşı olup, daha bireyci ve kalıntı refah modelinden yana dünya görüşüne sahip oldukları söylenebilir (McClosky and Chong, 1985: 360; Spicker, 2021). Oy oranlarını artırmak adına sol görüşlü partiler sağın, sağ görüşlü partiler ise solun savunduğu mal ve hizmet sunumuna ağırlık verebilmektedir. Ortanın ya da merkezin solu veya ortanın ya da merkezin sağı gibi nitelendirmeler bulunsa da sol ve sağ partiler olarak yapılan ayrım tüm dünyada genel kabul görmektedir.

Hangi partinin sol görüş hangi partinin sağ görüş olduğu tartışmasına ise hem bu çalışmanın kapsamı dışında olduğu için hem de genel kanıyı değiştirmede bir etkisi olmayacağı için girilmeyecektir. Türkiye'deki 1973 yerel seçimleri yabancı bir gözle değerlendirildiğinde, Cumhuriyet Halk Partisi'nin merkezin solu gibi bir tanımlamayla karşılaştığı görülmektedir. Aynı dönem için Adalet Partisi ise merkezin sağındaki çoğunluk partisi olarak değerlendirilmiştir (Landau, 1974: 172-174). Partiler, değerlendiricilerin kıstasları ve bakış açılarına göre değişiklik gösterebilmektedir. Bu türden değerlendirmeleri ise uzun bir tarihsel dönem çerçevesinde değerlendirmek daha az riskli olmaktadır. O nedenle, bu çalışmadaki eski stratejik planın döneminde yönetimde olan Adalet ve Kalkınma Partisi 'sağ', yeni stratejik plan dönemindeki parti olan Cumhuriyet Halk Partisi ise 'sol' olarak ele alınacaktır.

1.2. Toplumsal Refah Hizmetleri

Bilindiği gibi, toplumsal refah hizmetleri yalnızca kömür ve para yardımından ibaret değildir. Toplum değişim gerçekleştikçe gereksinimleri de değiştiğinden sosyal yardım hizmetlerinin ötesinde başka mal ve hizmetler de toplumsal refahı en çoğa çıkartmak için arz edilmektedir.

Titmuss (1965: 14) toplumsal hizmetler ile toplumsal refah kavramlarını eşdeğer tutarak gelirin sürdürülmesi ve halk sağlığı gibi kamusal

müdahaleleri toplumsal politikanın temel içerikleri olduğunu belirtmektedir. Toplumsal hizmetler gerek merkezi yönetim gerekse yerel yönetimlerin tarafından uzmanlaşmış bölüm veya birimlerince toplumun yoksul kesimlerine verilebilmektedir. Hatta toplumsal refah hizmetleri kamuya hesap verilebilir türden olduğu için ilgili birimlerce ölçülebilir niteliktedir. Bu birimlerin gerçekleştirdiklerini ise yeniden dağıtımcı (redistributive) olarak değerlendirmiştir. Zaten yerel yönetimlerin dayandığı beş değerden biri de yeniden dağıtım olup, bu değerle uyumlu bir değerlendirmeye sahiptir. Irk, din veya ten rengi gözetmeksizin verilecek bu yeniden dağıtım nitelikli mal ve hizmetler arasında tüm çocuklara temel ve orta düzey eğitim verilmesi, toplu konut, talebe bağlı olmaksızın sunulan halk sağlığı hizmetleri, tıbbi yardım, emekli ve aile yardımları gibi doğrudan nakit ödemeler, çocuk ve dul yardımları, gazi yardımları, ölüm yardımları, işyeri kaybı yardımları, kişisel seyahat, eğlence ve kıyafet harcamaları, yemek fişleri, tatil masraflarının karşılanması, hastalık yardımları, işsizlik ödemeleri Titmuss tarafından toplumsal refah mal ve hizmetleri arasında sayılmıştır (Titmuss, 1965: 15-17).

Spicker'a göre organize edilmiş faaliyetler olması gereken toplumsal hizmetlerden bazıları toplumsal ve yeniden dağıtımcı nitelikte olmasına rağmen toplumsal refah hizmeti kategorisinde yer almamaktadır. Polis, askerlik, yollar, çöp toplama ve parklar gibi pek çok mal ve hizmet genellikle kamusal hizmetler arasındadır. İlgili mal ve hizmetlerin toplumsal refah hizmeti niteliğinde olabilmesi için, kaynaklara bağımlı olan kişilere bu kaynakların transfer edildiği bir araç olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Başka bir ifadeyle, bu kişiler toplumdaki eşit katılımcılardan çok yardıma muhtaç kişiler olarak bağımlı olmalıdırlar (Spicker, 1988: 48-49). Yine Spicker'ın Hall'dan aktardığına göre toplumsal refah hizmetleri sağlık, ekonomik güvenlik ve sivil yaşama dair asgari standartların olması ve toplumsal ve kültürel miras kapasitesinin paylaşılması gibi hizmetlerdir (Spicker, 1988: 49).

Dixon ve Scheurell toplumsal refah programlarının olduğu yerlerde bu programların yerel yönetim düzeyinde yönetildiğini belirtmektedir. Merkezi yönetimlerin idari ve politika kapasitelerinin sınırlı olduğunun bilincinde

olunması, toplumsal refah hizmetlerinin yerel yönetimlerce yerine getirilmesini gerekli kılmaktadır (Dixon and Scheurell, 2002: 235). Kamu ekonomisi bakımından, yerel yönetimlerin kaynak dağılımında optimaliteyi sağladığını burada yine hatırlamak gerekmektedir.

Harvey, Toplumsal Adalet ve Kent adlı eserinde toplu gereksinimlerden dokuzunu listelemiştir. Gıda, konut, tıbbi yardım, eğitim, toplumsal ve çevresel hizmetler, tüketici malları, dinlenme imkânları, komşuluk yardımları ve ulaşım hizmetlerinin zamana bağlı olmaksızın var olacağını ifade etmiştir (Harvey, 1973: 101). Yine yol yapımı, bakımı, genişletilmesi ve onarımı gibi yol hizmetlerini Dogliani de aynı kategoride değerlendirmektedir (Dogliani, 2002: 575). Bu hizmetlere ilişkin asgari miktar ve kalitenin belirlenebilmesi içinse verili bir zamandaki toplumsal normlara bakılmalıdır. Ayrıca, Harvey, bu dokuz hizmetin alt kategorilerinin de tespit edilebileceğini ifade etmiştir.

Dogliani, işçi sınıfı kitlelerinin acil gereksinimlerini karşılamadan hareketle, toplumun özellikle daha zayıf üyelerinin eğitim, temizlik ve tıbbi yardım gereksinimlerinin yerine getirilmesi, konut temini, yiyecek, giyecek ve ilaç yardımı hizmetlerinin, belediyeler tarafından sunulan toplumsal refah hizmetleri olduğunu belirtmektedir (Dogliani, 2002: 576).

Tiyek ve Doğan toplumsal yardım uygulamalarını aile yardımları, eğitim yardımları, sağlık yardımları, yaşlı ve engelli yardımları ile proje destekleri başlıkları altında toplamıştır (Tiyek ve Doğan, 2018: 1049-1052). Bununla birlikte, bu ana temaların altında toplumsal mal ve hizmetleri de ayrıntılandırmışlardır.

Pektaş yoksullar, gençler ve engelliler temelinde ucuz konut üretimi, sağlık hizmetlerinin sunulması, barınma gereksinimlerinin karşılanması, giyecek ve yiyecek yardımında bulunulması, çocuk yuvası veya kreş yapımı, ulaşımda kolaylık ve ücretsiz ulaşım hakkının tanınması, zanaat veya meslek edindirme kurslarının verilmesi, rehabilitasyon hizmetlerinin verilmesi, ucuz ekmek satışı, huzurevi tesis edilmesi ile aynı kesime hitap eden benzer hizmetleri toplumcu belediyecilik hizmetleri olarak listelemiştir (Pektaş, 2010: 15-16).

2. BELEDİYE MEVZUATINDA TOPLUMSAL REFAH HİZMETLERİ

Türkiye’de toplumsal refah hizmetlerinin sunumuna dair genel bir çerçeve çizen 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu temel bir metin niteliğindedir. Ancak, ilgili metinde doğrudan yerel yönetimlere yönelik bir sorumluluk, yetki veya görev yüklenmemiştir. Yalnızca, sosyal hizmet gereksinimi olan çocuklar, yaşlılar, engelliler, aileler ve diğer ihtiyaç sahiplerinin tespit ve incelenmesinde belediye zabıtasına görev atfedilmiştir. Bununla birlikte, Kanun’da ifade edilen tanımların diğer mevzuata da yol gösterici bir nitelikte olduğu söylenebilir. Bunun dışında kanun veya yönetmelik gibi diğer mevzuatta da belediyelere atanmış veya verilmiş bazı sorumluluklar, görevler veya yetkiler de bulunmaktadır. Bu çalışmanın amacına yönelik olarak genel yüklenimler çerçevesinde bir analiz yapılacaktır.

Belediyeler gibi diğer yerel yönetim kuruluşları da faydası yerele yayılan kamusal mal ve hizmetleri üretmektedirler. Belediye sınırları içinde yaşayan halkın yararlandıkları günlük mal ve hizmetler tipik olarak yalnızca yerel yönetimler tarafından yerine getirilen mal ve hizmetlerdir. Bunlar arasında çöp toplama, kanalizasyon, temiz içme suyu sağlanması, itfaiye, kent içi ulaşım hizmetleri ile imar faaliyetleri ve benzeri mal ve hizmetler bulunmaktadır (Nadaroğlu, 2001: 77-78). Belediyeler bu bakımdan yerinden yönetiştirilmiş, yani desantralize edilmiş ekonomik yaşamın laboratuvarları olarak tanımlanabilmektedir (Dogliani, 2002: 574). Ancak, sosyal yardım gibi toplumsal refah hizmetleri ise hem merkezi yönetim hem de yerel yönetimler tarafından üretilebilmektedir. Türkiye’de hangi toplumsal refah hizmetlerinin belediyeler tarafından üretildiği ise aşağıdaki alt bölümlerde incelenmektedir.

2.1. Belediye Kanunu

Yürürlükteki Belediye Kanunu’nda hem stratejik planlamaya hem de toplumsal refah hizmetlerine dair düzenlemeler yer almaktadır. Bu nedenle, öncelikle stratejik planlamaya ilişkin hükümler, ardından çalışmanın ana

konusu olan toplumsal refah hizmetleri hakkındaki düzenlemelere değinilecektir.

Stratejik planın hazırlanması belediye başkanının ve dolayısıyla onun görevlendireceği belediye örgütünün sorumluluğundadır. Başkanlık tarafından hazırlanan stratejik plan hakkında belediye encümeni görüş bildirir. Planın onaylanması veya değiştirilerek onaylanması ise belediye meclisinin yetkisindedir. Nüfusu 50.000'in altındaki belediyelerde stratejik plan yapılması için hukuki bir zorunluluk bulunmamakta olup, bu nüfusun altındaki belediyeler dilerlerse stratejik plan hazırlayabilmektedirler. Ancak, her yıl bütçenin hazırlanmasında stratejik plan temel oluşturacağı ve plana uygun olarak hazırlanma zorunluluğu olmasından ötürü belediyeler tarafından kendilerini yükümlülük altına sokabilme durumları da göz ardı edilmemelidir.

Türkiye'de yerel düzeyde toplumsal refah hizmetlerinin sunulmaya başladığı ilk dönem olarak 1970'ler gösterilmektedir (Pektaş, 2010: 12). İlgili tarihte yürürlükte olan 1580 sayılı Belediye Kanunu, Cumhuriyetin ilk yıllarındaki temel belediye yetersizliklerinin tamamlanmasına yönelik görev ve sorumluluklar barındırmaktadır. 2000'li yılların başındaki yerel yönetimler reformuyla söz konusu kanun değiştirilince, 5393 sayılı Kanun toplumsal refah hizmetlerine görece daha çok yer vermiştir.

Belediye Kanunu'na göre belediyeler, görev, yetki ve sorumluluk alanları içinde yer alan hizmetleri halka en uygun bir biçimde, insan onurunu zedelemeyecek koşullarda ve onlara en yakın yerlerde sunmalıdırlar. Hatta dar gelirliler, yaşlılar ve engelliler gibi dezavantajlı grupların durumuna uygun bir şekilde bu hizmetlerin sunulması gerekmektedir. Bir bakıma, toplumsal refah hizmetleri yerine getirilirken, toplumsal refahı göz önünde bulunduran yöntemlerin seçilmesi Belediye Kanununca güvence altına alınmıştır. Aslında söz konusu hükümler bile toplumsal refahın gözetilmesi gerektiğine vurgu yapmakta ve sunulacak her türlü mal ve hizmeti toplumsal refah kategorisi içerisine almaktadır. Ancak, çalışmadaki analizin gerçekleştirilebilmesi için daha spesifik tanımlamalara gereksinim bulunmaktadır.

Literatür doğrultusunda, Belediye Kanunu'nda farklı maddelerde yeterli düzeyde toplumsal refah hizmeti sunumuna yer verildiği görülmektedir. Bunlar mahallenin gereksinimlerinin karşılanması için aynî yardım ve destek sağlanması (madde 9), sosyal hizmet ve yardım (madde 14), meslek ve beceri kazandırma (madde 14), kadınlar ve çocuklar için konukevleri (100.000'in üzerinde nüfusu olan belediyeler için zorunlu) (madde 14), amatör spor kulüplerine nakdî ve aynî yardım (madde 14), gıda bankacılığı (madde 14), sosyal hizmet projelerine destekte bulunmak (madde 15), gıda dışı malların yoksullara verilmesi (madde 15), ihtiyaç sahibi ve yoksullar için bütçeden pay ayrılması ile engellilere dönük hizmetleri yerine getirip engelli merkezleri oluşturulması (madde 38), yoksul, ihtiyaç sahibi, dar gelirli ve engelliler ile kimsesizlere sosyal yardım ve hizmette bulunmak (madde 60), dar gelirli kişilere arsa tahsisinde bulunmak ve toplu konut üretmek (madde 69), sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı gerçekleştirebilmek için kent konseyince alınacak kararları dikkate almak (madde 76) ve sosyal hizmet ve yardım, engelliler, çocuk ve kadınlar ile yaşlı ve düşkünler konularında belediye hizmetlerine olan gönüllü katılıma imkân vermek (madde 77) olarak sayılabilir. Ancak, görüleceği üzere, Kanun tarafından daha ayrıntılı bir sınıflandırmaya gidilmemiş ve bu bakımdan yerel yönetimlere bir özerk alan bırakılmıştır.

Kanun'da geniş bir çerçevesi çizilmiş olan bu toplumsal refah hizmetlerini belediyeler diledikleri gibi çeşitlendirerek sorumluluk sınırları içerisindeki kişilere sunabilmektedir.

2.2. Büyükşehir Belediye Kanunu

Büyükşehir Belediye Kanunu'nda yer alan stratejik plana dair hükümler Belediye Kanunu ile büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Ayrıca, Büyükşehir Belediye Kanunu'nun 28'inci maddesi, bu Kanunda ilgili hüküm bulunmayan hallerde Belediye Kanunu ve diğer ilgili kanunların uygulanacağını belirtmektedir. Bu maddeden hareketle, büyükşehir belediyelerinin de tıpkı diğer belediyelerin gerçekleştirmiş oldukları toplumsal refah hizmetlerini yerine getirebilecekleri söylenebilir.

Büyükşehir Belediye Kanunu'nda ayrıca belirtilmiş toplumsal refah hizmetleri de bulunmaktadır. Büyükşehir belediyeleri (BŞB) başkanın yetkisinde engelli hizmet birimleri oluşturmak zorundadır. Bu birimlerde engelli bireylerin toplumsal ve mesleki rehabilitasyonu, bilgilendirilmesi, danışmanlık verilmesi, bilinçlendirilmesi gibi hizmetleri yürütür (ek madde 1). Engellilerle birlikte dar gelirliler, kimsesizler, ihtiyaç sahipleri ve yoksullara sosyal hizmet ve yardım yapılabilir (madde 24). Belediye Kanunu'nun 69'uncu maddesini uygulamak suretiyle toplu konut hizmetlerinde bulunabilir (madde 7). Çocuklara, kadınlara, yaşlılara ve engellilere yönelik olarak her türlü kültürel ve sosyal hizmetleri yürütmek, bunları geliştirmek ile meslek ve beceri kazandırma kursları işletmek, işletmek ve açmak da hem BŞB'ler hem de ilçe belediyeleri tarafından yerine getirilebilmektedir (madde 7).

3. İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ STRATEJİK PLANLARINDA TOPLUMSAL REFAH HİZMETLERİ

Bir stratejik plan yönetiminde beş adet unsur bulunmaktadır. Örgütün değerlerini ve beklentilerini öz olarak tanımlayan *misyon*, uzun vadede gelinmek isteyen noktayı ifade eden *vizyon*, vizyon bildiriminin temel yönlerini politika ve planları da içerecek şekilde yansıtan *amaçlar*, amaçları gerçekleştirebilmek için gösterge haline getirilebilen *hedefler* ve *eylem planlarıdır* (Bozlaşan ve Akçakaya, 2016: 106-108).

İBB gerek 2015-2019 gerekse 2020-2024 stratejik planlarının yapımında paydaş katılımına büyük önem vermiştir. İlk planda 423 çalıştay kapsamında toplam 959 kişi ile temasa geçilmişken; ikinci plan kapsamında oluşturulan çalıştaylarda yaklaşık 2 bin kişiye ulaşılmış ve internet üzerinden gerçekleştirilen ankette 200 binden fazla katılımcının görüşleri alınmıştır (İBB, 2014: 18; İBB, 2020: 5).

İki planı da hazırlanışı, katılımcılığı, bilimselliği, nesnelliği veya kapsayıcılığı gibi farklı açılardan incelemek, analiz etmek ve yorumlamak mümkündür. Bu çalışmanın kapsamı bakımından, her iki stratejik plan yalnızca toplumsal refah hizmetleri bağlamında analiz edilerek değerlendirilecektir. Daha önce de ifade edildiği gibi, 2014-2019 yıllarında İBB'nin yönetimi sağ görüşteki bir partide iken 2019 yerel seçimleriyle sol

görüşlü bir partiye geçmiştir. Literatür takip edildiğinde, sol görüşlü partilerin toplumsal refah hizmetlerine daha çok önem verip, bu türden mal ve hizmetleri daha çok üretmesi beklenmektedir.

Stratejik planların karşılaştırılmasında toplumsal refah hizmetlerine dair neler yapılacağına ilişkin ifadeler özellikle seçilmiştir. Planlarda yer alan amaçlar, hedefler, göstergeler gibi İBB'nin gelecek beş yıllık dönemde gerçekleştirmeyi planladığı mal ve hizmetlere yer verdiği kısımlar analize temel oluşturmaktadır.

Çalışmanın amacı doğrultusunda Maxqda 2022 programı kullanılarak her iki stratejik planda yer alan toplumsal refah hizmetlerine ilişkin ifadeler incelenerek bir nitel analiz yapılmıştır. 2015-2019 dönemi ve 2020-2024 dönemi stratejik planları analize dahil edilmiştir. Toplumsal refah hizmetlerine yönelik 547'si ikinci plan, 240'ı ilk plan olmak üzere toplamda 787 bölüm 25 kod ile işaretlenmiştir.

Öncelikle, iki plandaki ifadelerin birbirine ne kadar yakın olduğunu tespit edebilmek adına benzerlik matrisi oluşturulmuştur. Benzerlik matrisi, 1 ilâ 0 arasındaki değerlerde, birbirinden farklı iki metinde ne oranda benzerlik olduğunu göstermektedir. Matriste yer alan oranı 1'e tamamlayan oran ise iki metin arasındaki farklılık düzeyi olacaktır.

Tablo 1: İBB Stratejik Planlarındaki Toplumsal Refaha İlişkin İfadelerin Benzerlik Matrisi

Belge Adı	2015-2019 Stratejik Planı	2020-2024 Stratejik Planı
2015-2019 Stratejik Planı	1,00	0,92
2020-2024 Stratejik Planı	0,92	1,00

Kaynak: Yazar tarafından Maxqda programı aracılığıyla oluşturulmuştur.

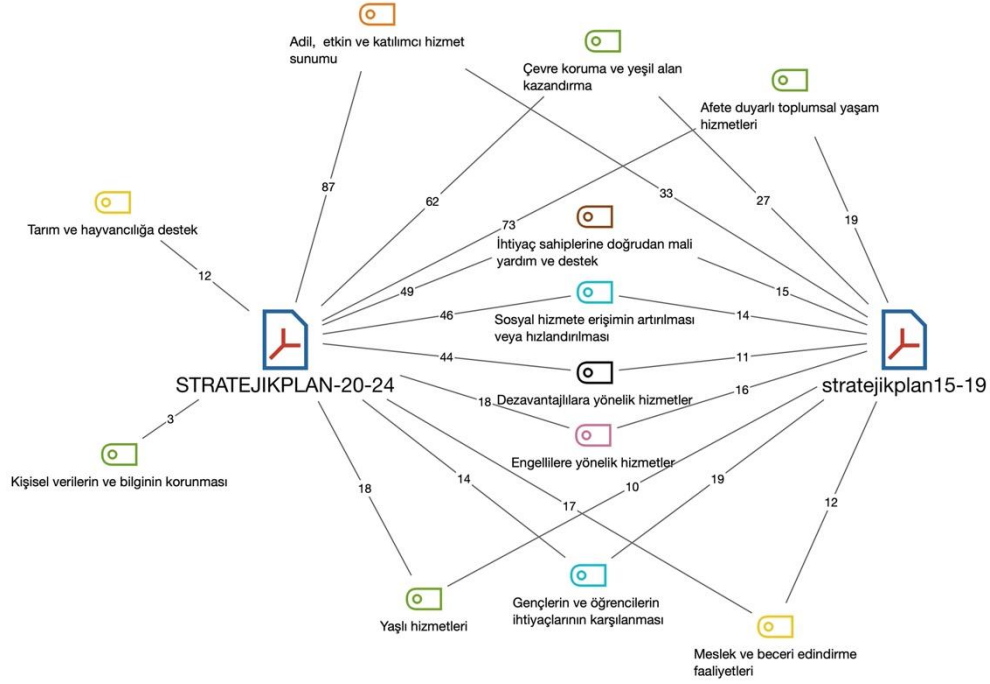
Tablo 1'e göre İBB'nin iki planı arasında toplumsal refah hizmetleri bakımından %92 oranında benzerlik bulunmaktadır. Gerek Belediye Kanunu gerekse Büyükşehir Belediye Kanunu'nda toplumsal refah hizmetlerinin neler olduğu belirtilmiştir. İki stratejik planı da hazırlayan ayrı görüşten

“evde sağlık” (%0,12), “adalet” (%0,18) ve “evsiz” (%0,21) sözcüklerine de rastlanmakla birlikte, bunların sıklığı daha azdır.

Şekil 2’de ise iki plan arasındaki ifade ve söylem karşılaştırmasını yapan iki vaka modeline ait sonuçlar görülmektedir. Oluşturulan kodlar üzerinden iki metinde bahsedilen ifade sayısını gösteren bu modelde, inceleme konusu olan başlık veya kodların hangi metinde daha fazla bahsedildiği, yer aldığı veya ifade edildiğine ulaşılmaya çalışılmaktadır. Göz önünde bulundurulması gereken önemli bir husus iki stratejik planın sayfa sayısının farklı oluşudur. Eski plan 288 sayfa iken yeni plan 156 sayfadan oluşmaktadır. Sayfa sayısı fazla olan plandaki ifade sayısının da fazla olması beklenen bir durumdur. Ancak, buna rağmen, iki plan arasındaki ifade sayısı farklılıkları dikkat çekmektedir. Yeni stratejik planda toplumsal refah mal ve hizmetlerine yönelik bazı ifadelerin kullanılma sıklığı eski stratejik plana göre daha fazladır. İki vaka modeli analizi yapılırken, en sık kullanılan 10 adet kod analize dâhil edilmiş; bisiklet kullanımının artırılması, ücretsiz internet ve bilişim hizmetleri, gürültü önleme hizmetleri, sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi, doğrudan eğitim yardım ve desteği, kütüphanecilik ve okuryazarlığın desteklenmesi, evde bakım veya evde sağlık hizmetleri, sporun desteklenmesi, toplumsal ruh sağlığının iyileştirilmesi, evsizlere konut ve diğer hizmetler, çocuk hizmetleri ve korunması, kadının korunması ve aile hizmetleri ile bağımlılıkla mücadele hizmetleri şeklinde yapılan kodlamaların ise sıklığı 10’dan düşük olduğundan iki vaka modeli analizinin dışında kalmıştır.

Şekil 2: İki Vaka Modeli

Kaynak: Yazar tarafından Maxqda programı aracılığıyla oluşturulmuştur.

Şekil 2'ye göre 2020-2024 yılları arasında kapsayan stratejik planın, eski stratejik plana göre iki konuda ifade farklılığı bulunmaktadır. Tarım ve hayvancılığın desteklenmesi ile kişisel verilerin ve bilginin korunması yeni stratejik planda mevcut iken eski planda değinilen bir konu değildir.

Adil, etki ve katılımcı hizmet sunumu, çevre koruma ve yeşil alan kazandırma, afete duyarlı toplumsal yaşam hizmetleri, ihtiyaç sahiplerine doğrudan mali yardım ve destek, sosyal hizmetlere erişimin artırılması veya hızlandırılması ile dezavantajlılara yönelik hizmetler kodları altında yer alan ifadeler 2020-2024 yıllarını kapsayan stratejik planda 2015-2019 stratejik planına görece daha sık kullanılmıştır. Bu kodlara sahip toplumsal refah hizmetleri, sol görüşlü partilerin toplumsal hizmetlere daha çok ağırlık verip

önemsediğini belirten literatüre paralel olarak, yeni stratejik planda daha çok önemsenmiştir.

Aradaki farkın az ama yine yeni stratejik plan içerisinde ağırlıklı olduğu söylem ve ifadeler ise engellilere yönelik hizmetler, yaşlı hizmetleri ile meslek ve beceri edindirme faaliyetleridir. Gençlerin ve öğrencilerin ihtiyaçlarının karşılanması kodu altında yer alan hizmet ve faaliyetler ise 2015-2019 dönemini kapsayan stratejik planda, yeni plana göre daha çok önemsenen ve bahsedilen toplumsal refah hizmetleridir.

SONUÇ

Literatürde rastlanmamış olsa da İBB'nin 2020-2024 dönemi stratejik planında bağımlılıkla mücadeleye vurgu yapıldığı fark edilmiş ve toplumsal refah hizmetleri arasında değerlendirilmesi uygun görülmüştür. Benzer bir şekilde toplumsal ruh sağlığı faaliyetleri, kütüphane hizmetleri, gürültü önleme ile evde bakım hizmetleri de İBB tarafından uygulanan spesifik toplumsal refah hizmetlerindedir.

Çalışmada stratejik planlardaki söylem ve ifadeler analize dâhil edilmiştir. Bir stratejik planda diğerine göre bir konuda daha çok söylemde bulunması veya o konudaki ifadelerin frekansının daha fazla oluşu planı hazırlayan yönetimin ilgili konuya daha çok önem verdiğini gösterse bile bu konu için gerçekleştirilen yatırımlar veya yapılan harcamalarla bu önemin desteklenmesi gerekmektedir. Bu iki husus ise bu çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

Çalışmanın amacı doğrultusunda yapılan analizde, iki stratejik plan arasında toplumsal refah hizmetleri açısından söylem farklılığı olduğu düşük oranda olsa da tespit edilmiştir. İki planın birbirine benzerlik göstermesinin nedeni belediye mevzuatının sınırlayıcı etkisidir. Yeni yönetimin hazırlamış olduğu 2020-2024 İBB Stratejik Planında toplumsal refah hizmetlerine, eski plana göre daha fazla ağırlık verildiği şeklindeki hipotez de doğrulanmıştır. Gerçekleştirilen iki vaka analizi sonucunda yeni İBB yönetiminin hazırlamış olduğu stratejik planda, eski yönetim tarafından hazırlanmış olan plana göre, toplumsal refah hizmetlerine daha çok önem verilmiştir. Ancak, daha önce de ifade edildiği üzere, karşılaştırılması yapılmış olan iki planda yer alan ifade

ve söylemlerin her zaman için uygulamaya geçirileceği, elde edilecek sonuç doğrultusunda bir yönetimin diğerinden daha iyi uygulama yapacağı veya uygulamaya koyulsa bile bu hizmet ve faaliyetlerin kalitesinin yüksek olacağı beklentisine girilmesi yanılıtcı olabilir.

KAYNAKÇA

Arrow, K.J. (1950). A Difficulty in the Concept of Social Welfare. *Journal of Political Economy*, 58(4), 328-346.

Bozlağan, R. ve Akçakaya, O. (2016). Stratejik Yönetim Yaklaşımı ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planları zerine Bir İnceleme. *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(3), 99-119.

Coleman, J.S. (1966). The Possibility of a Social Welfare Function. *The Economic Review*, 56(5), 1105-1122.

Council of Europe. (1985). *European Charter of Local Self-Government*. European Treaty Series – No. 122.

Dhaor, S. S. (2006). Social welfare administration: scopes and principles.<http://www.drbramedkarcollege.ac.in/sites/default/files/principle%20of%20welfare%20admn.pdf> sayfasından alınmıştır.

Dixon, J. P., & Scheurell, R. P. (Eds.). (2002). State of social welfare: The twentieth century in cross-national review. Greenwood Publishing Group, Incorporated.

Dogliani, P. (2002). European Municipalism in the First Half of the Twentieth Century: the Socialist Network. *Contemporary European History*, 11(4), 573-596.

Eren, V., Bulut, Y., ve Tanyıcı, ř. (2012). Türkiye de Siyasi Partilerin Yerel zerkliğe Bakışı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(19), 1–14.

GaWC. (2020). The World According to GaWC 2020. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuc-lari-2020-37210> sayfasından alınmıştır.

Hanany, E. (2008). The ordinal Nash social welfare function. *Journal of Mathematical Economics*, 44, 405-422.

Harvey, D. (1973). *Social Justice and the City*. Oxford, Basil Blackwell Publishers.

İBB. (2014). *İstanbul Büyükşehir Belediyesi 2015 – 2019 Stratejik Planı*. <https://www.ibb.istanbul/icerik/butce-ve-yatirimlar> sayfasından alınmıştır.

İBB. (2020). *İstanbul Büyükşehir Belediyesi 2020 – 2024 Stratejik Planı*. <https://www.ibb.istanbul/Uploads/2020/2/iBB-STRATEJIK-PLAN-2020-2024.pdf> sayfasından alınmıştır.

Landau, J.M. (1974). The 1973 Elections in Turkey and Israel, *The World Today*, 30(4), 170-180.

McClosky, H., & Chong, D. (1985). Similarities and Differences Between Left-Wing and Right-Wing Radicals. *British Journal of Political Science*, 15(3), 329-363.

Nadaroğlu, H. (2001). *Mahallî İdareler: Teorisi, Ekonomisi, Uygulaması*. İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Oates, W.E. (1968). The Theory of Public Finance in A Federal System. *Canadian Journal of Economics*, I (1).

Özay, İ.H. (1996). *Günüşğinde Yönetim*. İstanbul, Alfa Basım Yayım Dağıtım.

Pektaş, E. K. (2010). Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları ve Temel Sorunlar. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 5(1), 4-22.

Persky, J., & Tam, M. Y. (1990). Local status and national social welfare. *Journal of Regional Science*, 30(2), 229-238.

Sinn, H.-W. (1994). *A Theory of the Welfare State*. Cambridge, National Bureau of Economic Research.

Spicker, P. (1988). *Principles of Social Welfare: An Introduction to Thinking About The Welfare State*. California, Routledge.

Spicker, P (2021), The Politics of Welfare, An introduction to Social Policy, <http://spicker.uk/social-policy/politics.htm> sayfasından alınmıştır.

Titmuss, R. M. (1965). The Role of Redistribution in Social Policy, *Social Security Bulletin*, June.

Tiyek, R. ve Doğan, M. (2018). Ak Parti Döneminde (2002-2015) Sosyal Yardım Uygulamaları. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(15), 1045-1059.

TÜİK. (04 Şubat 2021). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları. 2020. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2020-37210> sayfasından alınmıştır.

Younkins, E.W. (2006). James M. Buchanan: Constitutional and Post-Constitutional Political Economy. *Le Quebecois Libre*, 184. <http://www.quebecoislibre.org/06/060716-3.htm> sayfasından alınmıştır.

Zeyrekli, S. ve Ekizceleroğlu, R. (2007). Avrupa Birliği Bağlamında Hizmette Yerellik (Subsidiarite) İlkesi ve İlkenin Türkiye Açısından Ele Alınışı. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 16(3), 29-48.

**RESTORANLARDA KULLANILAN ARTIRILMIŞ
GERÇEKLIK (AR) UYGULAMALARININ HİZMET KALİTESİ
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

*Geliş Tarihi: 22.12.2021
(Received)*

*Kabul Tarihi: 24.01.2022
(Accepted)*

Sarp Tahsin KUMLU*

Emrah ÖZKUL**

Selda UCA***

ÖZ

Geçmişten bugüne işletmeler varlığını sürdürebilmek adına, daima yenilikler yaparak bulunduğu piyasanın ve çağın koşullarına uyum sağlamaktadır. Çağın en büyük gelişimlerinden biri olan teknoloji tüm sektörleri etkilediği gibi turizm endüstrisini ve sunulan hizmetlerin kalitesini de etkilemektedir. Bu alanda maliyet göz önüne alındığında restoranlar ilk olarak teknolojiyi kullanma konusuna çok sıcak bakmış olmasalar da günümüzde teknoloji ile beraber inovasyonlar yaptıklarını söylemek mümkündür. Son zamanlarda teknolojik anlamda kullanılmaya başlayan yeni uygulamalardan biri de hizmet kalitesine önemli katkılar sağlayan artırılmış gerçekliktir. Artırılmış gerçeklik gerçek dünyadaki nesnelerin sanal ortama aktarılması ile oluşturulan yeni bir dünya olarak tanımlanmaktadır. Gelecekte restoran işletmelerinde kullanım oranının önemli şekilde artması beklenen uygulama, günümüzde vizyoner bazı restoranlar tarafından kullanılmaya başlanmış, olumlu geri dönüşler alınmıştır. Bu çalışma, artırılmış gerçeklik uygulamalarının restoranlarda kullanımının hizmet kalitesi açısından değerlendirilmesine odaklanmaktadır. İlk olarak derinlemesine literatür

* Arş. Gör., Kocaeli Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, Türkiye, sarp.kumlu@kocaeli.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8350-3329.

** Prof. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, Türkiye, emrah.ozkul@kocaeli.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7938-6916.

*** Doç.Dr., Kocaeli Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü, Türkiye, ORCID: 0000-0002-9308-9184.

taraması çerçevesinde restoranlarda teknolojinin kullanımını incelenmiş, daha sonra nitel araştırma yöntemlerinden biri olan örnek olay analizi ile dört adet vaka ele alınmış, artırılmış gerçeklik uygulamalarının hizmet kalitesi açısından hangi noktada olduğu sorusuna cevap aranmıştır. Uygulamayı kullanan restoranların hizmet kalitesi açısından piyasada büyük bir rekabet avantajı sağladığı ve tüketicileri motive etmenin yanında restoranlar ile aralarında sadakat yarattığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Artırılmış gerçeklik (AR), hizmet kalitesi, restoranlar, turizm.

ABSTRACT

From the past to the present, businesses adapt to the conditions of the market and the age by always innovating to survive. Technology, one of the greatest developments of the age, affects all sectors, including the tourism industry and the quality of services offered. Considering the cost in this sector, it can be said that although restaurants were not very tech-savvy, in the beginning, they are now innovating with technology. One of the new applications that have been used recently in the technological sense is augmented reality, which contributes significantly to the quality of service. Augmented reality is defined as a new world created by transferring objects from the real world to a virtual environment. This application, which is expected to grow rapidly in the restaurant industry in the future, is already being used by some visionary restaurants today and there is positive feedback. This study focuses on evaluating the use of augmented reality applications in restaurants in terms of service quality. First, the use of the technology in restaurants was examined through an in-depth literature review, then four cases were discussed using case study analysis, which is one of the qualitative research methods, and an answer to the question of where augmented reality applications stand in terms of service quality was sought. It was concluded that the restaurants using the application provide a great competitive advantage in the market in terms of service quality and create loyalty between them and the restaurants and motivate the consumers.

Keywords: Augmented reality (AR), service quality, restaurants, tourism.

GİRİŞ

İnsan beyninin ulaşmakta zorlandığı bir biçimde gelişim gösteren teknoloji, bir dönem sadece hayal olarak gösterilen araçların toplumsal hayata girmesi ve insanları birçok yönden etkilemesi özelliklerini taşımaktadır. Bu gelişim hayatı büyük ölçüde kolaylaştırmaktadır (Özgüneş & Bozok, 2017). Bunun yanında birçok alanda olduğu gibi turizm alanında da büyük bir rekabet ortamı yaratmaktadır. İçinde bulunulan çağın getirdiği teknolojik yenilikler sayesinde tüketiciler daha bilinçli ve deneyim odaklı hareket etmektedir. Bu durum restoran işletmelerinin farklı ürün ve hizmet üretme noktasında hareket etmesini sağlamaktadır (Cankül, vd. 2018). Başta teknolojiyi çok fazla kabullenmeyen bir yapıya sahip olmasına rağmen, restoran işletmeleri günümüzde yoğun bir şekilde teknoloji kullanmaktadır. Bu noktada artırılmış gerçeklik uygulamaları kullanımı restoranların pazarlama ve hizmet anlamında fark yaratması için çok önemli bir durum olarak gösterilmeye başlamıştır (Demirezen, 2019).

Bu çalışma, restoranlarda artırılmış gerçekliğin kullanımı tüketici ve restoran açısından değerlendirmek amacıyla tasarlanmıştır. Bu bağlamda, derinlemesine literatür taraması yapılmış, ardından nitel araştırma yöntemlerinden biri olan örnek olay analizi ile dört adet vaka incelenmiştir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Tarihsel ve global açıdan incelendiğinde, insanlığın gelişmesi büyük teknolojik değişimler aracılığı ile yaşanmaktadır. İşletmelerin aynı ürünleri üreterek varlığını sürdürmesi pek mümkün görülmemekle beraber, hızla değişen dünyada farklılaşmak, rekabet avantajı sağlamak ve hizmet kalitesi artırmak adına teknoloji kullanımı çok önemli bir noktadadır (Salihli Birdir & Yıldız Kale, 2014).

Yirminci yüzyılın ortalarına kadar teknoloji restoran işletmelerinde büyük bir rol oynamamıştır. İnsanlar genellikle ürünlerini ve operasyonlarını elle yapmakta olup, büyük hata ve aksaklıklar yaşamışlardır (Castro, 2013). Son yıllarda ise teknolojik dünyada yaşanan gelişmeler yiyecek ve içeceklerde yarattığı gibi, restoran işletmelerinde de değişimler yaratmıştır (Aksoy & Akbulut, 2016). Restoran işletmeleri, müşterileri hizmet kalitesi beklentilerini karşılamak ve buldukları alanda lider duruma gelebilmek

veya tehditler karşısında ayakta kalabilmek adına pazarlama stratejilerini teknoloji aracılığıyla kullanmaktadırlar (Özgüneş & Bozok, 2017). İçinde bulunulan teknoloji döneminde müşteriler doğrudan tüketim anlayışından deneyimsel tüketim anlayışına geçmişlerdir. Bu anlayış karşısında işletmeler de kişiye özel, nitelikli ve patentli ürünler üretmeyi amaçlamaktadır (Cankül, vd. 2018). Restoran işletmelerinde teknoloji, servis esnasında kullanılmasının yanında pazarlama kısmında da kullanılmaktadır. İşletmelerin web sayfası oluşturması, müşteriler için fikir edinme, şikayetleri dile getirme ve ağızdan ağza pazarlama konusunda imkanlar sağlamaktadır (Piccoli, Spalding ve Ives, 2001).

İnsanların yaşam şartlarının ve beklentilerinin değişmesi karşısında, işletmelerin de faaliyetlerinde inovasyonlar yapması gerekmektedir. Bu nedenle restoran işletmeleri teknolojik gelişmeleri takip ederek ve trendlere uyum sağlayarak güncel kalmayı amaçlamış, pazarlama, operasyon ve ürün yaratma konusunda müşteri isteklerine cevap verebilmeyi ve en kısa sürede en iyi hizmeti sunma şansını yakalamıştır (Castro, 2013). Restoran işletmelerinde yaşanan teknolojik geçişlerin, yazar kasalardan günümüz çevrimiçi rezervasyon ve sipariş sistemlerine doğru evrildiği görülmektedir. Restoranlar tarafından ilk olarak 1980 yıllarında kullanılan ve devrim niteliği taşıyan “Point of Sale” (POS) servis ve mutfak personellerinin işlerini hızlandırarak restoran işletmelerine uyum sağlamıştır (Koutroumanis, 2011). Günümüzde ise “Customer Relations Management” CRM uygulamaları gibi yeni teknolojiler ile bilgi toplama, işleme süreçleri yaratan restoran işletmeleri müşterilerini iyileştirme, hizmet kalitesini yükseltme, sadakat yaratma ve satışlarını arttırma hedefleri doğrultusunda hareket etmektedir. Farklı deneyimler ile hareket etmek isteyen müşteri bilgileri ile oluşturulan veri tabanları sayesinde belli kalıplar yaratarak sadık profil yaratan işletmeler, bu alanda rekabet avantajı sağlamayı başarmaktadır (Jasonos & McCormick, 2017).

Teknolojik gelişmeler ile beraber odak noktası sürekli değişen tüketici kitlesi karşısında bazı işletmeler daha gelecekçi davranarak avantaj sağlamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda teknolojinin geldiği son noktalardan biri olan artırılmış gerçeklik (AR) uygulamalarının işletmelerin hizmet kalitesi,

pazarlama ve operasyon sürecinde büyük bir önem kazanacağı düşünülmektedir.

Artırılmış gerçeklik (AR) uygulamaları ileri teknoloji ürünü bilgisayarlar ile yaratılan sanal dünyanın üzerine gerçek dünyadan ortamların bindirilmesi ile oluşan bir simüle dünyadır (Carmigniani & Furht, 2011). Reitmayr ve Schmalstieg (2003) ise kullanıcının ortamını bilgisayar teknolojisi ile yaratılan veriler ile güçlendiren bir arayüzü teknolojisini tanımlamıştır. Öte taraftan Edwards-Stewart, vd. (2016) bilgisayar teknolojisi ile üretilen elemanların, duyuşal girdi ile artırıldığı fiziksel ve gerçek dünyada bulunan doğrudan veya dolaylı bakış açıları olarak ele almaktadır. Azuma (1997) bir sanal gerçeklik çeşidi olarak ele alsada başta Stewart, Hoyt ve Reger (2016) olmak üzere, birçok bilim insanı iki uygulamanın farklı sınıflandırılması gerektiğini ileri sürmektedirler.

Restoranlar, yüksek teknolojili kameralar aracılığı ile elde edilmiş ürünlerin 3 boyutlu görüntülerini artırılmış gerçeklik (AR) aracılığı ile tüketicilere sunmaktadır. Bunun yanında farklı temalar ile oluşturulan menülere dil seçenekleri tanımlayarak gelen müşterinin uyruğuna ve konuştuğu dile göre seçenekler ayarlanıp, sunumlar yapılabilmektedir. Konukların yemeklerini beklediği sırada boş zamanlarını eğlenerek değerlendirme deneyimi, yüksek motivasyonlu bir yemek sunmaktadır (Wilson, 2014). Bu amaçla, yemek masalarında kullanımı, eğlenme ve sosyalleşme müşterilerin ana hedefini hiç kuşkusuz destekleyen ve iyileştiren yüksek kaliteli bir kullanıcı deneyimi gerektiren, zorlu bir iştir. Uygulama, müşterilerin, masa yüzeyine yerleştirilen fiziksel nesnelere etkileşime girerek eğlence ve sosyalleşme deneyimlerini, sipariş etmelerini ve geliştirmelerini kolaylaştıran bir restoran masası sunmaktadır (Margetis, vd. 2013). Yeni bir teknoloji olan ERICSSON etkileşimli 3D AR menüleri sayesinde misafirlerin sipariş edecekleri yiyeceklerin fotoğraflarının ve besin içeriklerinin bulunması daha hızlı ve sağlıklı karar verme avantajı sağlamaktadır. Bunun yanında restoran konumları konusunda oluşturulan artırılmış gerçeklik (AR) etkileşimli uygulamalar işletmenin ulaşılabilirliğini artırarak yeni tüketicilerin ulaşımında büyük kolaylıklar sağlamaktadır (easi4pkha.blogspot.com). Tüm bu çıktılara rağmen artırılmış gerçeklik (AR) uygulamaları tıp ve mühendislik alanlarında yoğun bir araştırma alanına

sahipken, turizm alanında bu konu ile ilgili çok az sayıda makale ve tez yazıldığı görülmektedir. Gelecekte yiyecek içecek endüstrisi için hayati öneme sahip olacağı düşünülen uygulamanın işletmelere entegresinin daha kolay ve anlaşılabilir olması için, daha çok çalışma yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir (Doğan & Cankül, 2018).

Şekil 1: Artırılmış Gerçeklik Menü İçinde Sipariş Verme

Kaynak: <https://quy-technology.medium.com>, Erişim Tarihi: 08.09.2021.

Şekil 1’de tabletin kamerasının tutulduğu yerde müşterinin menüde sipariş etmek istediği yiyeceğin görseline bakarak karar vermesinde oluşturulan kolaylık ele alınmıştır.

Şekil 2: Artırılmış Gerçeklik Menü İçinde Yemek İçerikleri

Kaynak: <https://augmentedrealityusa.com>, (Erişim Tarihi, 18.10.2021).

Şekil 2’de müşterinin yemek istediği yiyeceğin içeriğine ve kalorisine bakarak karar vermesindeki karmaşıklığın azaltılmasının amaçlandığı gösterilmektedir.

2. YÖNTEM

Turizm endüstrisinin bünyesinde bulunan yiyecek içecek işletmelerinin, teknoloji aracılığı ile hizmet kalitesi algılarını artırma ve piyasada marka imajını olumlu yansıtmaya şansı oldukça yüksektir. İşletmenin bulunduğu piyasada fark yaratıp rekabet avantajı sağlamasında da teknoloji çok büyük ölçüde etkilidir (Baloglu & Pekcan, 2006: 172; Buhalis & Law, 2008: 16).

Günümüzde teknolojinin geldiği son noktalardan biri olan artırılmış gerçeklik uygulamaları, sanal nesnelere gerçek bir ortamda birleştirmektedir. AR uygulamaları gerçek zamanlı mobil olarak çalışmakta, gerçek ve sanal nesnelere hizalamaktadır. Sanal büyütme üç boyutlu nesnelere dayanmaktadır; bu sistemler ekran türüne, gerçekliğe, dalmaya ve etkileşimin direncine göre farklılaşmaktadır (Raut, vd. 2018). Uygulama, kendini farklı olarak tanımlayan ve rekabet şansını en yüksek seviyelere çıkarmayı amaçlamış, gelecek hedefleri doğrultusunda çalışan restoranlar tarafından kullanılmaya başlanmıştır.

Bu çalışmada, derinlemesine literatür taraması yapılarak ikincil veriler elde edilmiştir. Günümüzde az sayıda kullanılan ve geleceğin teknolojisi olarak adlandırılan artırılmış gerçeklik uygulamaları kullanan dört adet örnek olay analizi yapılmıştır. Nitel örnek olay, çeşitli veri kaynakları kullanılarak araştırmayı kolaylaştıran bir yaklaşım olarak ele alınmaktadır. Bir konunun tek bir açıdan değil, olgunun birden fazla yönünün açığa çıkarılmasını ve anlaşılabilirliğinin artmasını sağlayan, çeşitli bakış açılarıyla araştırılmasıdır (Baxter & Jack, 2008).

Dominos Pizza Hero AR Uygulaması

Kullanıcıların sadece eğlenmek için veya yerel bir Dominos mağazasından sipariş vermek için sanal Dominos çalışanı olarak pizza yapmalarını sağlayan bir Ipad uygulamasıdır. Şekil 3’te gösterilmektedir.

Sanal oyun içinde müşteriler yapım aşamalarında yükselip pizza kahramanı olmaktadır. Game Center Leaderboards'daki diğer pizza yapımcıları ile zamana karşı yarışarak, istenilen tüm malzemeleri kullanan müşteriler en kaliteli pizzayı yapmayı amaçlamaktadır. Başarı, puanları ve pizza üreticisi profilini Facebook ve Twitter'da paylaşabilen tüketici, kendi yaptığı pizzayı Dominos'dan sipariş edebilmektedir (Blazenhoff, 2011).

Hizmet kalitesi açısından değerlendirme: Günümüzde tüketiciler artık yalnızca tüketme isteği ile hareket etmemektedir. Bunun yanında deneyim yaşayabileceği birtakım aktiviteler aramaktadır. Bu durumdan hareketle bu uygulamanın, Dominos pizzanın ilk olarak, deneyim yaşamak isteyen müşteriler açısından tercih edilen bir işletme olacağı düşünülmektedir. Bunun yanında kişilerin kendi pizzalarını yaratması iş gücünü rahatlatma açısından işletmeye fayda sağlayacaktır. Oyun oynamaktan keyif alan insanların zaman zaman farkında olmadan oyunu oynayarak sipariş vereceği ve sadık müşteri olabileceği düşünülmektedir. Bunun yanında tüketicilerin kendi pizzasını kendileri yaratabiliyor olmaları, büyük bir keyifle sipariş etmelerini sağlayacak ve algılarına hizmet kalitesini tüm bu açılardan yükseltecektir.

Şekil 3: Dominos Pizza Hero Uygulaması

Kaynak: <https://www.unit9.com/project/dominos-pizza-hero/>, (Erişim Tarihi: 12.06.2021).

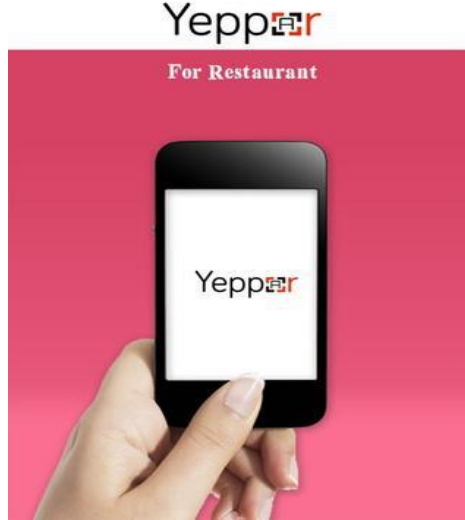

Yeppar AR Uygulaması

Müşteriler restoranı ziyareti sırasında, yemek seçmek amacıyla menüyü eline aldıkları an şaşırtıcı bir şekilde yemeğin demosunu veya hazırlanış biçimini görebilmektedir. Bunun yanında işletmeler, artırılmış gerçeklik (AR) uygulamaları sayesinde marka, teklifler ve indirimler ile beraber yeni tarifler sunarak müşterilerin dikkatini çekmektedir. Sipariş verildikten sonraki süreçte ise sunulan eğlenceli aktiviteler müşterilerin sıkılma ihtimalini azaltmakta ve ortamda keyifle oturmasını sağlamaktadır (Yeppar, 2019).

Hizmet kalitesi açısından değerlendirme: Tüketicilerin yemek istedikleri yiyeceklerin, hazırlanışını izleyerek karar vermeleri, şikâyet etme oranında düşüşe sebep olacak ve işletmeyi rahatlatacaktır. Uygulama sayesinde yapılan teklif ve indirimlerin, misafirleri işletmeye gitmek için motive etmesi söz konusudur. Son olarak en büyük sorunlardan biri olan sipariş bekleme sürecinin eğlenceli aktiviteler ile geçirilmesi, müşterilerin memnuniyetini üst düzeye çıkararak, işletmeye karşı sadakat oluşturacağı ve tekrar ziyaret etmek isteği yaratacağı düşünülmektedir.

Şekil 4: Restoranlar İçin Yeppar AR Uygulaması

Kaynak: https://issuu.com/yeppar/docs/new_restaurants, Erişim Tarihi: (12.06.2021).

Şekil 4'te restoranlar için kullanılan yeppar uygulaması gösterilmektedir.

Kabaq AR Uygulaması

Kabaq, ultra yüksek kaliteli 3D modeller oluşturmak için gelişmiş tarama teknolojilerini kullanan, artırılmış, sanal ve karışık gerçeklik deneyimlerinde kullanılan bir programdır. Mobil cihaz kullanılırken masaya yerleştirmek için sandviç içindeki AR düğmesine tıklanarak kullanılmaktadır. Restoranlarda sipariş verme, yiyecekleri Snapchat ile görüntüleme, catering menü sunumları, 3B afiş reklamları, AR hikâye anlatımı, Facebookta AR yiyecek sunma ve teslim şeklinde kullanılmaktadır (Kabaq, 2019).

Hizmet kalitesi açısından değerlendirme: Yukarıda sıralanan aşamalar, restorana gelen tüketicilerin sosyal medya aracılığı ile yemeğinin sunumunu alması, sipariş vermesi, hazırlanma sırasında aktiviteler ve teslim şeklindedir. Bu aşamaların sonucunda restoranı ziyaret eden misafir yemeğini sipariş ettiği beklediği ve sunum aldığı süreçte sürekli farklı deneyimler yaşamaktadır. Tüm bu deneyimler karşısında heyecan duyan tüketicinin tekrar gelme isteği içinde olacağı düşünülmektedir. Tüm bunların yanında özellikle AR hikâye anlatımı sayesinde çocuklu ailelerin daha huzurlu vakit geçireceği düşünülmekte, tercihlerinin yüksek seviyede olabileceği ön görülmektedir.

Şekil 5: Restoranlar İçin Kabaq AR Uygulaması

Kaynak: <https://upserve.com/restaurant-insider/the-future-of-restaurant-menus-augmented-reality/>, (Erişim Tarihi: 12.06.2021).

Şekil 5’te boş tabağa tabletin kamerası tutularak, siparişin hazırlandığı sırada, son hali ve içeriği görülebilmektedir.

FoodPath Restoran Smacar AR Uygulaması

FoodPath, Mumbai’de Agra Ulusal Yolu üzerinde bulunan çok mutfaklı bir restorandır. FoodPath, yemek kalitesini ve sundukları mükemmel hizmeti yansıtan bir web sitesine sahip olmak istemiştir. Bu durum üzerine, Smacar çözümleri, müşterinin logosunun renklerini yansıtan ve potansiyel müşterilerin restoranı ziyaret etmeleri için yeterince cazip olan, yemeklerin güzel ve çekici fotoğraflarını barındıran bir tasarım yaratmıştır. Özel bir ürün kataloğu oluşturarak, ziyaretçilerin tüm menü öğelerini kolayca görüntülemesine olanak sağlayan, yiyeceklerin görsellerini, fiyatlarını ve web sitesindeki açıklamalarını inceleme olanağı sağlamıştır. İnsanları tekrar ziyaret etmeye teşvik etmek adına Smacar Solutions, müşterilerin logosunu, broşürler, menü kartı ve web sitesinde basılı materyaller üzerine tarayarak müşterilerin oynayabileceği artırılmış gerçeklik oyununu entegre etmiştir. Oyun, oyuncuların sanal bir Tekerleği döndürerek indirim teklifleri kazanmalarına izin veren bir tekerleği konseptine dayanmaktadır.

Hizmet kalitesi açısından değerlendirme: Uygulama ile yaratılan tasarımların, tüketicilerin ziyaret sıklığını olumlu yönde etkilemesi, işletme için büyük avantajlar oluşturmaktadır. Web sayfasının anlaşılabilir, şeffaf ve kolay incelenebilir olması, işletmeye karşı olumlu bir tavır oluşturarak, tüketicilerin hizmet kalitesi algılamalarında ve tekrar gelme isteklerinde olumlu yönde bir artış göstermektedir. Bunun yanında yaratılan oyun sayesinde tüketiciler yemek sırasında motive olmaktadır. Tüm bu değerlendirmeler ele alındığı takdirde, işletmeye karşı yüksek hizmet kalitesi algısı ve sadakat oluşması beklenmektedir.

Şekil 6: FoodPath Smacar Oyunu

Kaynak: <https://www.smacar.com/case-studies/>, (Erişim Tarihi: (12.06.2021).

Şekil 6’da Foodpath restoranda müşterilerin smacar artırılmış gerçeklik uygulaması tarafından yaratılan oyun logosu gösterilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Küreselleşen dünyada en çok gelişime ve değişime uğrayan alanlardan biri teknolojidir. Teknolojinin gelişimi toplumun ve bununla beraber birçok alanın değişime uğramasını beraberinde getirmektedir. Bu alanların en başında gelen turizm endüstrisi de başladığı günden günümüze kadar teknoloji ile ilişki halinde sürekli gelişim göstermiştir. Bu alanın yiyecek & içecek kısmında faaliyet gösteren restoran işletmeleri ilk başlarda teknolojiyi çok fazla benimsememiş olsalar da insanların beklentilerinde oluşan değişime cevap verebilmek ve hizmet kalitelerini artırabilmek adına, çalışmalar yapmak mecburiyetinde kalmışlardır. Son zamanlarda teknolojinin geldiği son noktalardan biri olan artırılmış gerçeklik uygulamaları insanların yeni tanıştığı bir teknoloji olarak gösterilmektedir. Merak ve heyecan uyandıran teknoloji, insanları motive etme konusunda oldukça etkili görünmektedir. Bu sebeple çoğu işletmede olduğu gibi restoran işletmelerinde de kullanımı söz konusu olmaya başlamıştır. Şimdilik geleceğe yönelik çalışan işletmelerin kullandığı uygulamanın, gelecek yıllarda neredeyse tüm işletmeler tarafından kullanılarak, büyük rekabet avantajları sağlayacağı ve hizmet kalitesini artıracacağı düşünülmektedir.

Artırılmış gerçeklik teknolojileri özellikle son dönemde COVID19 ile beraber birçok restoranda kullanılmaya başlanmıştır. Ancak kullanan restoranların çoğu kullandıkları teknolojiyi artırılmış gerçeklik olarak tanımlayamamaktadırlar. Gelecek yıllarda yemeklerin lezzeti noktasında birbirlerine alternatif olan restoranların farklı açılardan rekabet üstünlüğü sağlamak adına stratejiler geliştirmeleri gerekmektedir. Bu stratejilerin tasarlanmasında artırılmış gerçekliğin büyük bir rol oynayacağı düşünülmektedir. Çünkü insanlar yaşamlarının her anında sosyalliği ve farklı deneyimleri önemsemektedirler. Bu doğrultuda restoranların alt yapısında oluşturulacak artırılmış gerçeklik uygulamaları ile hem keyifli vakit geçirirken hem de farklı deneyimler yaşayacakları düşünülmektedir. Örneğin akıllı masa uygulaması, müşterilerin sipariş sürelerinde beklerken sıkılmamaları için tasarlanmış olan artırılmış gerçeklik tabanlı bir üründür. Bu masa sayesinde müşteriler içeride yemekleri pişerken hangi aşamalardan geçtiğini ve tabaklarının son halini nasıl aldığını eğlenceli bir şekilde izlemektedir. Bu sayede hem müşteri operasyonu sırasında sıkılmamakta hem de personel gerilmemektedir. Buna ek olarak, aynı lezzeti birçok yerde bulabilecek olan müşterinin bu deneyimi yaşamak için restoranı tekrar tercih etmesi beklenmektedir.

Bu çalışmada, artırılmış gerçeklik uygulamalarının restoranlarda kullanımının işletme ve tüketici tarafından nasıl karşılandığı ve hizmet kalitesi açısından etkileri üzerine bir inceleme yapılmıştır. Bu bağlamda öncelikle derinlemesine literatür taraması yapılarak, teknolojinin restoranlarda kullanımı geçmişten günümüze incelenmiş, ardından günümüz ve gelecek teknolojisi olarak adlandırılan artırılmış gerçeklik uygulamalarının restoranlarda kullanımı hakkında bilgiler verilmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden örnek olay analizi yapılarak dört ayrı örnek incelenmiş ve analiz edilmiştir. Bu analizler sonucunda uygulamanın, tüketiciler için büyük heyecan ve merak uyandırdığı, işletmelere tüketicileri çekme ve sadakat sağlama konusunda da büyük avantajlar sunduğu kanaatine ulaşılmıştır. Gelecek çalışmalarda bu konu hakkında daha fazla araştırmanın ortaya konulması, turizm endüstrisi ve restoran işletmeleri yöneticilerini bilgilendirilmesi önerilmektedir. Bu anlamda en önemli noktalardan biri olan sektör bu uygulamayı benimsediği takdirde, restoran işletmelerinde hizmet

kalitesinin yeni bir boyut kazanacağı ve tüketicilerin motivasyonlarının daha da yükseleceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Aksoy, M., & Akbulut, B. A. (2017). Restoranlardaki Teknolojik Yeniliklerin Deneyim Pazarlaması Açısından Değerlendirilmesi. *International Congress on Cultural Heritage and Tourism*, (1-10). Konya.

Azuma, R. (1997). A Survey of Augmented Reality. *Teleoperators and Virtual Environments*, 6(4), 355-385.

Baxter, P. & Jack, S. (2008). Qualitative Case Study Methodology: Study Design and Implementation for Novice Researchers. *The Qualitative Report*, 13(4), 544-559.

Blazenhoff, R. (2011). Domino's Pizza Hero, A Pizza-Making iPad App <https://laughingsquid.com/dominos-pizza-hero-a-pizza-making-ipad-app/> (Erişim Tarihi: 15.07.2021).

Cankül, D., Doğan, A. & Sönmez, B. (2018). Yiyecek-İçecek İşletmelerinde İnovasyon ve Artırılmış Gerçeklik Uygulamaları. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10(3), 576-591.

Carmigniani, J. & Furht B. (2011). Augmented Reality: An Overview” in: Furht B, Ed. Handbook of Augmented Reality. New York: Springer. 3-46.

Castro, O. S. (2013) The Impact of Technology on Customer Value in the Restaurant Industry. Thesis in Business Administration, Saint Peter's University

Demirezen, B. (2019). Artırılmış Gerçeklik ve Sanal Gerçeklik Teknolojisinin Turizm Sektöründe Kullanılabilirliği Üzerine Bir Literatür Taraması. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 1-26.

Edwards-Stewart, A. & Hoyt, T. & Reger, G. (2016). Classifying Different Types of Augmented Reality Technology. *Annual Review of Cyber Therapy and Telemedicine*, 14, 199-202.

Jasonos, M. & McCormick, R. (2017). Technology Integration for Restaurants & Hospitality Industry in the Year 2025. Master's Thesis Degree Programme in Tourism, Haaga Helia Universty of Applied Sciences.

Kabaq, (2019). Augmented Reality Food. <https://www.kabaq.io/> (Erişim Tarihi: 21.08.2021).

Koutroumanis, D. A. (2011). Technology's effect on hotels and restaurants: Building a strategic competitive advantage. *Journal of Applied Business and Economics*, 12, 72–80.

Margetis, G., Grammenos, D., Zabulis, X. & Stephanidis, C. (2013). iEat: An Interactive Table for Restaurant Customers' Experience Enhancement. *HCI International Conference-Communications in Computer and Information Science*. 666-670. Springer-Verlag Berlin Heidelberg.

Özgüneş, R.E. & Bozok, D. (2017). Turizm Sektörünün Sanal Rakibi (Mi?): Arttırılmış Gerçeklik. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 146-160.

Piccoli, G., Spalding, B. R., & Ives, B., (2001). The Customer-Service Life Cycle: A Framework for Improving Customer Service Through Information Technology. *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 42(3), 38-45.

Raut, K., Khare, P., Kamble, A. & Deshpande, S. (2018). Augmented Reality in Restaurant. *International Journal of Innovative Research in Computer and Communication Engineering*, 6(2), 1199-1204.

Reitmayr, G. & Schmalstieg D. (2003). Location Based Applications For Mobile Augmented Reality. Proc. 4th Australasian User Interface Conference, Adelaide, Australia,

Sahilli Birdir, S. & Yıldız Kale, E. (2014). Restoran İşletmelerinde Yenilik Uygulamaları: Mersin ve Adana Örneği. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 11(3), 57-72.

Wilson, B. (2014). Air Travel Becomes Exciting with Lufthansa Augmented Reality App. <http://www.augmentedrealitytrends.com/ar-app/lufthansa>. Html (Erişim Tarihi: 08.09.2021).

Yeppar, (2019). Augmented Reality in Restaurants. <https://yeppar.com/augmented-reality-restaurants.html>, (Erişim Tarihi: 08.09.2021).

<https://quy-technology.medium.com/augment-virtual-magic-to-your-hospitality-with-ar-food-menu-80eb08888d5>, Erişim Tarihi: 08.09.2021.

<https://augmentedrealityusa.com/blog-augmented-reality/the-restaurants-get-the-biggest-benefits-in-2018-with-augmented-reality/99>, Erişim Tarihi: 18.10.2021.

<https://www.unit9.com/project/dominos-pizza-hero/>, Erişim Tarihi: 12.06.2021.

https://issuu.com/yeppar/docs/new_restaurants, Erişim Tarihi: 12.06.2021.

<https://upserve.com/restaurant-insider/the-future-of-restaurant-menus-augmented-reality/>, Erişim Tarihi: 12.06.2021.

<https://www.smacar.com/case-studies/>, Erişim Tarihi: 12.06.2021.

<http://easi4pkha.blogspot.com/2013/03/restaurant-marketing-ideas-10-examples.html>, Erişim Tarihi: 12.06.2021.

OSMANLI VE KUTUP STRATEJİSİNİN HARİTACILIK TARİHİ VE COĞRAFI KEŞİFLER PERSPEKTİFİNDEN İNCELENMESİ

Geliş Tarihi: 30.12.2021
(Received)

Kabul Tarihi: 25.01.2022
(Accepted)

Altay BAYATLI*

ÖZ

Bu çalışma, son yüzyıllara kadar bilinirliğinden öte gizemli bir kavram olan “Kutupların” Osmanlı tarafından neden stratejik görülmediği ve ne derecede önemsendiği üzerinedir. Osmanlı öncesi ve Osmanlı döneminde bu gizemli bölgelerin aslında bilindiği ama bu durumun çok önemsenmediği, ilginç bir şekilde mitoloji hatta çeşitli tılsımların konusu haline de geldiği görülmektedir. Osmanlı Devleti “Talassokratik” bir yapıya sahip olmadığından ne yazık ki Coğrafi Keşiflerden mahrum kalmış, okyanuslar ile başa çıkabilecek seviyede dirençli gemilerin inşasında pek başarılı olamamıştır. Ancak dünyaya adlarını duyuran Piri Reis, Takıyüddin ve Kâtip Çelebi gibi çok önemli bilim insanları yetiştirmiştir. O çağların haritacılığına ve fezaya (uzaya) olan merakları sonucu günümüze ulaşan oldukça önemli eserler bırakmışlardır. Nitekim konu kutuplar olunca ister istemez temel kaynaklar “Astronomi”, “Haritalar” ve “Harita Tarihi”, bir diğer kavram ile genel bağlamda “Coğrafi Bilimler” olmaktadır. Kuzey Kutbunun tamamının ve özellikle Güney Kutbunun keşfi haritacılığın gelişimi ve “Coğrafi Keşifler” ile doğrudan ilişkilidir. Coğrafi Keşiflerin başlangıcından önce “Bilinen Dünya” kavramı Batlamyus haritalarına dayanırken, keşiflerin başlamasını takiben özellikle 16. yüzyıl dolaylarında haritacılık (kartografya) oldukça büyük bir yarış haline gelerek günümüz harita biliminin temelleri atılmıştır. Duruma Osmanlı açısından bakıldığında ise “Acâ’ibü’l-mahlûkat ve Ğarâ’ibü’l-mevcûdât” gibi yazmalarda geçen tılsımlı bilgiler yerini Piri Reis’in “Kitab-ı Bahriye”’si ve Kâtip Çelebi’nin “Cihannümâ”’sı gibi bilimsel eserlere bırakmıştır. Ayrıca Kâtip Çelebi “İlhâmü’l-Mukaddes

* Arkeolog, Sanat Tarihi Uzmanı, altaybayatli@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-8789-1832.

mine'l-Feyzi'l-Akdes” adlı eserinde Takıyüddin’e atıfta bulunarak kutup çevresinde (gece ve gündüzün 6 ay olduğu bölgeler şeklinde bahsederek) namaz ve oruç vakitlerini hesaplamıştır. Bu süreç batıda Batlamyus, Waldseemüller ve Ortelius gibi önemli kartografların sıkı şekilde takip edildiğini de ortaya koymaktadır. Bununla kalmayarak Takıyüddin’in “İstanbul Rasathanesi” bünyesinde kutuplar da dahil olmak üzere gezegenimiz hakkında oldukça önemli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların en dikkat çekenini de 1581 senesinde “Şehinşehnâme” yazması içerisinde Nakkaş Osman’ın resmettiği (minyatürde) Takıyüddin’in çalıştığı İstanbul Rasathanesi bünyesinde bulunan “Dünya Küresi”dir. Bu küre keşfinden çok evvel Antarktika’yı bir kara parçası şeklinde adeta bir kıta olarak göstermektedir. Tüm bu Coğrafi Keşiflerin bilincine rağmen “kutuplar” da dahil olmak üzere Osmanlı bu bölgelere herhangi bir keşif girişiminde bulunmayarak uzun bir süre sadece gelişmeleri yakından takip etmeyi uygun görmüştür. 19. yüzyıla gelindiğinde de Coğrafi Keşiflerin doyuma ulaşması ile beraber Avrupa’dan getirilen çeşitli harita ve atlaslar tercüme edilerek çoğaltılmıştır. Bu doğrultuda çalışmamızda araştırılan arşiv belgeleri ve el yazmalarında öncelikle kutupların bilinci ve Osmanlı devletinin bu olguyu nasıl gördüğü incelenerek bu olgu üzerinden daha sonra nasıl bir strateji uyguladığı veya neden uygulamadığı ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kutup stratejisi, Piri Reis, Kâtip Çelebi, Takıyüddin, Batlamyus (Ptolemaios).

EXAMINING OF THE OTTOMAN AND POLAR STRATEGY FROM THE PERSPECTIVE OF THE HISTORY OF CARTOPITAL AND GEOGRAPHICAL DISCOVERIES

ABSTRACT

This study is about why the “Poles”, which was a mysterious notion beyond its recognition until the last centuries, was not considered strategic by the Ottomans and how important it was found. In the pre-Ottoman and Ottoman period, we see that these mysterious areas were actually known, but this situation was not given much importance, and interestingly, they became the subject of mythology and even various talismans. Unfortunately, since the Ottoman Empire did not have a “Thalassocratic” structure, it was deprived of Geographical Explorations and was not very successful in building resistant ships that could cope with the oceans. However, Ottoman trained very important scientists such as Piri Reis, Takıyüddin and Kâtip Çelebi (Hâjjî Khalîfa), who made their names known to the world. As a result of their interest in the cartography and space of those ages, they left very important works that have survived to the present day. As a matter of fact, when it comes to the poles, the main sources inevitably become “Astronomy”, “Cartography” and “History of Cartography”, with another concept, “Geographical Sciences” in a general context. The discovery of the entire North Pole and especially the South Pole is directly related to the development of cartography and "Geographical Discoveries". While the concept of "Known World" was based on Ptolemy's maps before the start of the Geographical Discoveries, following the start of the discoveries, especially around the 16th century, cartography became a rather big race and the foundations of today's map science were laid. From the Ottoman perspective, the talismanic information in manuscripts such as "Acâ'ibü'l-mahlûkat ve Ğarâ'ibü'l-mavcûdât" is replaced by scientific works such as Piri Reis's "Kitab-ı Bahriye (Book of the Sea)" and Kâtip Çelebi's "Cihannümâ". In addition, Katip Çelebi calculated the prayer and fasting times around the pole (referring to the regions where night and day are 6 months) by referring to Takyüddin in his work titled "İlhâmü'l-Mukaddes mine'l-Feyzi'l-Akdes". This process also reveals that important cartographers such as Ptolemy,

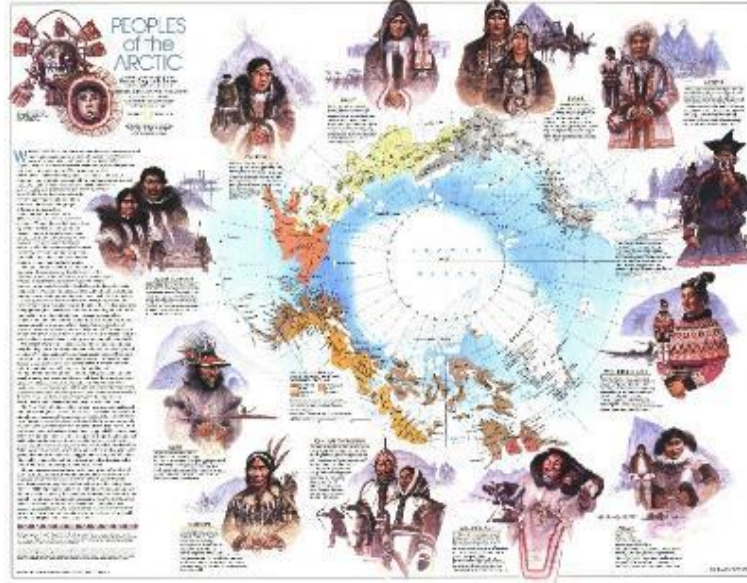
Waldseemüller and Ortelius were followed closely in the west. Moreover, very important studies have been carried out about our planet, including the poles in the "Istanbul Observatory" of Takyüddin. The most notable of these works is the "World Globe", which was painted by Nakkaş Osman (in miniature) in the "Şehinşehnâme" manuscript in 1581, in the Istanbul Observatory, where Takiyüddin worked. This globe shows Antarctica as a continent, like a piece of land, long before its discovery. Despite the awareness of all these Geographical Discoveries, the Ottomans did not attempt to explore these regions, including the "poles", and for a long time only followed the processes closely. In the 19th century, with the saturation of Geographical Discoveries, various maps and atlases brought from Europe were translated and reproduced. In this direction, in the archive documents and manuscripts researched in our study, first of all, the awareness of the poles and how the Ottoman state saw this phenomenon were examined and then what kind of strategy it applied or why it did not apply, were discussed.

Keywords: Polar strategy, Piri Reis, Kâtip Çelebi, Takiyüddin, Ptolemy (Ptolemaios).

GİRİŞ

Kutuplara tarihsel olarak bakıldığında Kuzey'in insanlar tarafından Güney Kutbuna oranla çok daha önceden bilindiği görülmektedir. Nitekim tam olarak Kuzey kutbunda olmasa dahi kutba oldukça yakın, soğuk iklime uyum sağlamış biçimde birçok halk yaşamaktadır (Garret, 1983) (Şekil 1). Güney kutbu hakkında antik dönemlerde her ne kadar veri olmasa da kuzeyden yola çıkılarak simetriğinde de aynı şekilde bir kutup bölgesi olduğunun tahmin edildiği anlaşılmaktadır. Nitekim antik çağ insanları düşünüldüğünden de önce gezegen ve evren hakkında çeşitli bilgilere ulaşmışlar ve dünyanın bir küre olduğunu bilmekteydiler (Çaycı, 2002, s. 15) (Fettahoğlu, 2019, s. 1-11). Ne yazık ki günümüzde bilim dünyası bunu çeşitli veriler ile kanıtlamakla kalmayıp görsel olarak da ispatlamasına karşın hâlen inanmayan ciddi bir kitle bulunmakta. Bu çağda bile hal böyle iken geçmişe gidildiğinde karşımıza çıkan yazmaların ve belgelerin içerikleri şaşkınlık yaratmamaktadır.

Şekil 1: National Geographic Dergisi, Peoples of the Arctic

Dünyanın bilinirliği göz önüne alındığında (o dönemde bilinen dünyayı tarif eden) en eski eserlerden birisi Homeros'un "Odyssey Destanıdır" (M.Ö. 700). Homeros'un eserinde tarif ettiği "Dünya" profili o dönemdeki insanların dünyayı nasıl hayal ettiğini anlatmaktadır (Gerret, 1982) (Şekil 2). Bilinen dünyanın bilgeleri ve hükümlerleri insan neslinin sadece "Bilinen Dünya" dediğimiz "Bereketli Hilal" 'de var olduğunu ve bu dünyanın sularla çevrili olduğunu düşünmekteydiler. İnsanlığın ilk müellifleri de Homeros'un yaşadığı bu bölgelerden türemiştir; "*Verba volant scripta manent / söz uçar yazı kalır*".

Şekil 1: Homeros'un Tarif Ettiği Dünyanın Çizimi

M.Ö. 5. yüzyıl dolaylarında “Tarihin Babası” sıfatını elde etmiş olan “Herodot” o dönemde bilinen dünyayı Homeros’tan biraz daha büyük şekilde ve sistematik bir biçimde tarif etmiştir (Afetinan, 2008, s. 96) (Vincent, 1828) (Şekil 3). Bu dünya tanımında da Homeros’un tanımı gibi kutuplar ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. O dönemin şartları ile çok uzak olan bu diyarlara gidilip gidilmediği hakkında herhangi bir veriye henüz ulaşamamıştır.

Şekil 2: Herodot'a göre M.Ö. 5. yüzyıl dolaylarında "Bilinen Dünya"

Bilinen dünyada M.S. 2. yüzyıla gelindiğinde artık insanlar çeşitli kütüphaneler kurmuş astronomi ile beraber matematik biliminde de oldukça ileri çalışmalar yapmışlardır. Bu bilimlerin ilerlemesi sonucunda gemi teknolojisi ve haritacılık önemli oranda gelişmiştir. Dönemin en bilge astronom ve coğrafya uzmanı, "Batlamyus" olarak da bilinen "Claudius Ptolemaeus" 'dur. Batlamyus ömrünün neredeyse tamamını (M.S. 100-170) dönemin bilim merkezi olan İskenderiye'de geçirmiştir. Burada 8 kitaptan oluşan "Geographike Hyphegesis" adlı eserini kaleme alarak ilk matematiksel coğrafyanın temelini atmıştır (Şengör C. , 2017, s. 16). Bu çalışma Coğrafi Keşiflere kadar dönemlerinin tüm coğrafyacıları tarafından

başvuru kitabı halinde kullanılmıştır. Coğrafya bilimi açısından çok ama çok önemli bir yazmadır (Şengör C. , 2017, s. 2-3) (Şekil 4).

Şekil 3: Ptolemaios Atlası Fatih Kopyası, M.S. ~1300, “Bilinen Dünya” Haritası

Bu meşhur eserin zaman içerisinde birçok kopyası yapılmıştır. Günümüze 53 Batlamyus Atlası kopyasına ulaşılmıştır. Bunlardan sadece 16 tanesi harita ihtiva etmektedir. Günümüze ulaşanlar arasında en eskilerinden bir tanesi de Topkapı Sarayı Kütüphanesi bünyesinde bulunan Codex Seragliensis Gi 57 kopyasıdır. Bu eser İstanbul'un fethinden sonra Fatih'in kütüphanesine geçmiştir ve "Fatih Kopyası" olarak bilinmektedir. Fatih Sultan Mehmed Han bu eseri Yunanca'dan Arapça'ya tercüme ettirmiş ve tercümesi *Kitâbü'l-Coğrafya fi'l-Ma'mûre Mine'l-Arz* adını almıştır. Fatih kopyası olarak bilinen bu yazma 1927 yılında Adolf Deissmann tarafından Topkapı Sarayı Kütüphanesinde yeniden keşfedilmiş, yıpranmış durumuna ilk müdahale o dönemlerde belli oranlarda yapılabilmektedir. Uzun bir aradan sonra Dr. Filiz Çağman'ın çağrısı ile Prof. Dr. A. M. Celal Şengör'ün şahsi

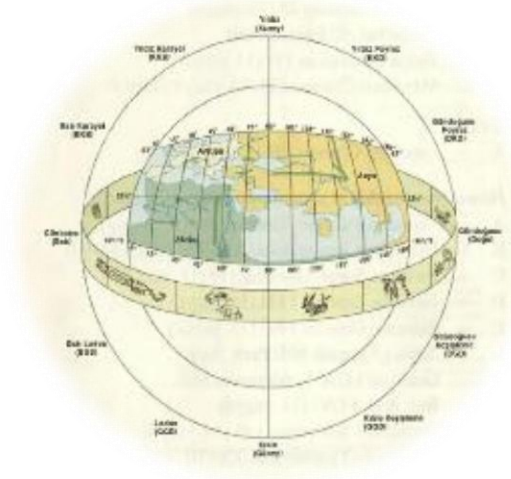
çabası sonucunda 2016 senesinde restorasyonu tamamlanarak tıpkıbasımı bilim dünyasına kazandırılmıştır (Şengör C. , 2017). Bu atlasın başka bir geç kopyası, M.S. 1451-1500 arasına tarihlenen Floransa versiyonu da oldukça dikkat çekicidir (Afetinan, 2008, s. 97-98) (BNF Latin 4802, 1451-1500) (Şekil 5).

Şekil 5: Ptolemaios Atlası Floransa Kopyası, M.S. 15. yüzyıl.

Bu iki çizimde de dünya oldukça ilginç bir şekilde resmedilmiştir. Farklı perspektifte resmedilen “Bilinen Dünya” üzerinde yine kutuplar görülmemektedir. Ancak çizim teknikleri ele alındığında dünyanın büyük bir küre olduğunun farkında oldukları ve kürenin sadece belli “*Bilinen Dünya*” kısımlarının bilincinde oldukları görülmektedir (Şengör C. , 2017, s. 17) (Şekil 6).

Şekil 6: Ptolemaios Atlasında Bilinen Dünya Miktarı, M.S. ~1300.

Osmanlı İstanbul’u aldıktan sonra kent kadar değeri olan birçok bilimsel eseri de bünyesine katmıştır. Aynı çağlarda (15. yüzyıl) coğrafi keşiflerin de büyük bir hız kazandığı bilinmektedir. Ancak Coğrafi Keşiflerin kazanımlarından bahsetmeden önce değinilmesi gereken çok enteresan bir yazma serisi mevcuttur. Bu yazmalara kısaca Acâ’ibü’l-mahlûkat (Acayip Varlıklar) denmektedir (BNF - Smith-Lesouëf 221, 1601-1650) (Şekil 7 ve 8).

Şekil 7 ve 8: Dönemin bir bakıma ansiklopedisi olan “Acâ’ibü’l-mahlûkat ve Ğarâ’ibü’l-mevcûdât” adlı eserde bilimsel olarak dünya etrafında ayın konumları tasvir edilirken aynı zamanda yazmanın devamında çeşitli mitolojik varlıkların da çizimleri görülmektedir. 1601-1650.

Uzun adı da Acâ’ibü’l-mahlûkat ve Ğarâ’ibü’l-mevcûdât (Acayip Varlıklar ve Garip Olgular) şeklindedir. Aslında Osmanlı’da coğrafya yazıcılığı bu eserler ile başlamaktadır (Sarıkaya, 2019). Fakat Batlamyus atlaslarında olduğu gibi net bir matematikten çok mitolojik ve derleme şeklinde toplanan bilgilerden oluşmaktadır. Kısaca anlatmak gerekirse yazıldığı dönemlerin bir nevi astronomik verileri ile ansiklopedik bilgilerini içeren yazmalardır. Kopyalandıkça içerisindeki bilgiler de güncellenmiştir. Osmanlı bu eserler ile 15. yüzyılda Sultan Çelebi Mehmed Han döneminde tanışmıştır. Sultan Çelebi Mehmed Han, birçok Arapça ve Farsça kopyası

bulunan bu yazmaların Türkçe'ye çevrilmesini emretmiştir (Kut, s. 315-317). Konu ile ilgili olan bölüm ise bu eserin içerisinde bulunan kutuplar hakkındaki ilginç bilgilerdir. Eser incelendiği vakit kutupların bilindiği net şekilde anlaşılmaktadır. Fakat bu iki bölgenin gizemi henüz keşfedilmediği için esere mitoloji olarak yansımıştır.

Kuzey Kutbu için verilen bir bilgide (Sarıkaya, 2019, s. 128);

“Kutubda bir revani (melek) vardır ki onun (onun) sureti âdem (insan) suretidir. İki eli vardır arslan eli gibi. Dahi iki azametlü (güçlü) kanadı vardır ve yarısından aşağısı balığa benzer ve kuyruğu iki şahdurdur (daldır). Hemişe kutbun çevresinde degzinür (gezinir) ve her kim bu sureti bir bakır levhaya yazarsa ki o yazan kişinin ağzı burnu eğri ise Allah'ın emri ile iyileşir” denilmektedir (BNF - Persan 332 - 14r , 1577, s. 14r) (Şekil 9).

Şekil 9: Kuzey Kutbu için Tarif Edilen Meleğin Çizimi

Güney Kutbu için ise (Sarıkaya, 2019, s. 128);

“Cenubinin manzarasında bir firişte (melek) vardır kim (ki) onun (onun) sureti âdem (insan) suretine benzer gayet de yüzü büyüktür ve gövdesi fil gövdesine benzer. İki kanadı vardır, gayet de büyük ki dayim (devamlı) uçar hiç aram etmez (mola vermez/durmaz). Eğer Çin balçığından bunun gibi bir maske veya heykelcik yapılırsa ve üzerine mürekkep ile noktalamalar yapıp bir gemiye asılırsa ve o gemi durduğunda bir kişi onu alıp güney kutbuna tutsa geminin bağı çözülüp hareket eder” şeklinde enteresan bir tavsiye verilmektedir (BNF - Persan 332 - 14r , 1577) (Şekil 10).

Şekil 10: Güney Kutbu için Tarif Edilen Meleğin Çizimi

Mitoloji ile ansiklopedik bilgiler içeren Acâ'ibü'l-mahlûkat yazmaları ve kopyaları, Coğrafi Keşifler hızlanmaya ve bu keşiflerin sonuçları Osmanlı literatürlerine dâhil olana kadar dönemin oldukça değerli bilim kitapları olarak başvuru eserleri olmuşlardır (Sarıkaya, 2019, s. 18).

15. yüzyılda Batı, “Coğrafi Keşifler” tüm hızı ile devam ederken, keşfettikleri yerleri de “harita” veya “portolan” olarak arşivlemeye devam etmekte idi. Bu durum Avrupa devletleri arasında ciddi bir yarış haline sürmekteydi. Haritacılık ve yeni coğrafyaların keşfinde İspanyol ve Portekiz denizciler oldukça başarılı olmuş ve dünyayı haritalandırma konusunda oldukça öne geçmişlerdir. Ancak diğer ülkeler de bu yarışta varlık göstermiş, ünlü Alman kartograf (harita bilimcisi) Martin Waldseemüller de kendisinden öncekiler gibi Batlamyus yazmalarını merkez alarak çalışmalarını ilerletmiştir. Waldseemüller yapılan keşiflerin önemini anlayarak kullandığı kaynakların yönünü değiştirmiş, İspanyol, Portekiz ve İtalyanların çalışmalarına odaklanarak 1507 senesinde bir dünya haritası çizmiştir (Afetinan, 2008, s. 103) (Tekeli, Kristof Kolomb'un Haritasına Dayanarak En Eski Amerika Haritasını Çizen Türk Amiralî "Piri Reis", 2004, s. 497) (Şekil 11).

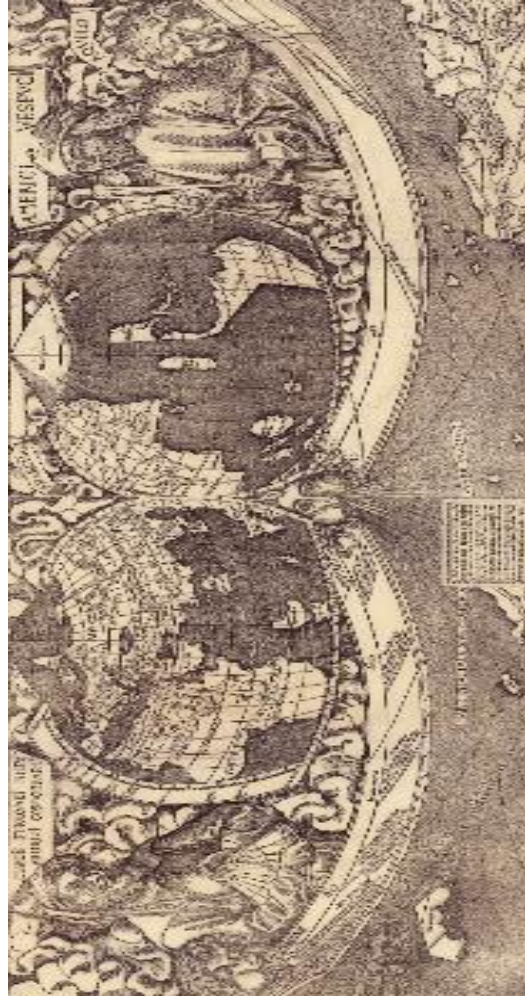
Bu haritanın en büyük özelliği ilk defa “Amerika” adının Güney Amerika kıtası üzerinde kullanılmış olmasıdır. Haritada görüldüğü üzere Waldseemüller'in Amerigo Vespucci'den etkilendiği net şekilde anlaşılmaktadır (Afetinan, 2008, s. 103) (Waldseemüller, 1507).

Coğrafi keşiflerin doruk noktası olan bu dönemlerde haritacılık oldukça güncellenen bir yol izlemekte idi. Bu güncellemeler her keşif sonrası, kâşiflerin paylaştığı yeni çizilmiş haritalar o dönemdeki kartografları zorlamaktaydı. Waldseemüller'in çizmiş olduğu haritaya bakıldığı vakit artık dünya haritasının bugünkü haline doğru yavaş yavaş evrildiği net şekilde görülmektedir. Neredeyse günümüzdeki hâline yaklaşmış olsa da Kuzey Amerika, Avusturalya ve Kutuplar gibi önemli kıtalar henüz eksiktir. Waldseemüller'in çizmiş olduğu bu dünya haritasının üzerinde 2 insan portresi mevcuttur ki bunlar çok önemli ve anlamlı bir mesajı iletmektedirler.

Şekil 11: 1507 yılında Martin Waldseemüller'in çizdiği "Universalis Cosmographia" yani Dünya Haritasıdır. "Waldseemüller Haritası" olarak da bilinir. Çağın en önemli haritalarından bir tanesidir. Önemi, ilk defa "Amerika" teriminin bir kıta için kullanılmasından gelmektedir. Fakat kutuplar resmedilmemiştir.

Sol tarafta “Batlamyus” resmedilerek yanına eski “Bilinen Dünya” çizilmiştir. Burada Batlamyus’a çok güzel bir atıf yapılarak adeta Coğrafi Keşifler öncesindeki tüm haritacılık bilimi ve tarihi ona atfedilmiştir. Sağ tarafta ise “Amerigo Vespucci” resmedilerek o dönemde keşfettiği ve haritaladığı yerler bilindiği kadarı ile “Yeni Dünya” kürenin diğer tarafına yerleştirilmiştir (Afetinan, 2008, s. 103) (Waldseemüller, 1507) (Şekil 12).

Şekil 12: Harita üzerindeki Batlamyus ve “Eski Dünya” (solda), Americo Vespucci ve “Yeni Dünya” (sağda).

Bu önemli detay insanlık tarihine adını altın harfler ile kazınmış olan iki büyük bilim insanının dünyanın coğrafi keşfine ve haritacılığına kattığı değeri görsel bir şölen ile ortaya koymaktadır. Fakat bu önemli haritada henüz ne kuzey ne de güney kutbuna dair herhangi bir çizime rastlanmamaktadır.

Şekil 13: Ortellius'un "Theatrum Orbis Terrarum / Dünya Sahnesi Görünümü" adlı atlasından Dünya Haritası, 1584.

16. yüzyılın sonlarına yaklaşıldığında Abraham Ortelius 53 parça haritadan oluşan ilk modern dünya atlası olan “Theatrum Orbis Terrarum / Dünya Sahnesi Görünümü Atlası” kitabını yayınlamıştır. 1570 yılında yayınladığı bu eserde dünya haritasını günümüze çok yakın şekilde resmetmiştir (BNF - GE-DD 4894, 1584) (Grammont, 1999) (Şekil 13).

Kâtip Çelebi'nin de bu kaynağı kullandığı bilinmektedir (Grammont, 1999, s. 186). Ortelius'un çizdiği bu dünya haritasının en büyük özelliği, Güney Kutbunu dünyanın altına oldukça büyük bir biçimde konumlandırmasıdır. Konumlandığı bu kıtaya “Terra Australis Nondum Cognita – Henüz Bilinmeyen Güney Ülkesi” adını vermiştir. Anlaşıldığı üzere Antarktika bilinmekte fakat henüz keşfedilip gidilmediği için “Bilinmeyen Ülke” olarak adlandırılmaktadır.

16. yüzyıl, “Coğrafi Keşifler” ile Batı dünyası için oldukça heyecan verici gelişmelere sahne olmasına karşın Osmanlı'nın da tüm gücü ile Akdeniz üzerinde egemenliğini doruk noktasına çıkarttığı bir asır olmuştur (Tekeli, Kristof Kolomb'un Haritasına Dayanarak En Eski Amerika Haritasını Çizen Türk Amiralisi "Piri Reis", 2004, s. 576). Osmanlı tarafından “Bahr-i Sefid” olarak adlandırılan Akdeniz (BOA - Hrt.h 9-01, 1923) birçok Türk amiralinin kartograf olarak yetişmesi için oldukça uygun bir zemin hazırlamıştır. Bu amirallerden en önemlisi çizdiği kusursuz haritalar ile günümüzde bile halen gündemden düşmeyen “Piri Reis”dir (Afetinan, 2008, s. 26-38) (Sarıcaoğlu, 2013).

Piri Reis, “Kitab-ı Bahriye” adlı eseri ile (Afetinan, 2008, s. 17-26) (Piri Reis, 2002) döneminde Akdeniz’de bulunan tüm önemli limanları, kentleri ve adaları resmetmiş ve bu yerler hakkında çok önemli bilgileri matematiksel bir biçimde minyatür çizimleri ile destekleyerek kaleme almıştır. Eserinde sadece liman şehirleri tanıtmakla kalmayarak kullandığı kaynakları ve denizcilik üzerine de çok ciddi bilgileri günümüze kadar aktarmıştır. Piri Reis'in ayrıca Kitab-ı Bahriye'den ayrı resmetmiş olduğu bir dünya atlasının maalesef günümüze sadece 2 parçası ulaşmıştır (Afetinan, 2008) (Tekeli, Kristof Kolomb'un Haritasına Dayanarak En Eski Amerika Haritasını Çizen Türk Amiralisi "Piri Reis", 2004, s. 498). Çizmiş olduğu bu harita hakkında

Kitab-1 Bahriye’de 1498 tarihli Columbus haritasından faydalandığını aktarmaktadır (BOA - HRT.h. 10, 1513) (Şekil 14).

Piri Reis’in atıfta bulunduğu Coğrafi Keşiflerin öncüleri olan İspanyollar, 16. yüzyılda yaptıkları tüm keşiflere ait haritalarını ve çizimlerini **Seville Arşivinde** depolamakta idiler. Çok önemli olan bu arşivde **Colombus, Cortes** ve **Magellan** gibi kâşiflerin resmettiği haritalar depolanmakta ve asla kopyalarının çıkartılmasına izin verilmemekte idi. Ancak enteresan şekilde Columbus’a ait bir haritanın Piri Reis’in eline geçtiği, kaleme aldığı eserinde yaptığı atıftan anlaşılmaktadır (Afetinan, 2008, s. 28) (Tekeli, Kristof Kolomb'un Haritasına Dayanarak En Eski Amerika Haritasını Çizen Türk Amiralî "Piri Reis", 2004).

Şekil 14: Piri Reis'in Dünya Haritası Parçası, 1513.

Nitekim Akdeniz'i avucunun içi gibi bilen bir amiral olan Piri Reis'in bir şekilde Columbus ile yolculuk yapmış bir kaptanı veya onun haritalarını taşıyan bir gemiyi ele geçirmiş olması çok da şaşırtıcı bir durum olmasa gerek (Afetinan, 2008, s. 27-29) (Tekeli, Kristof Kolomb'un Haritasına Dayanarak En Eski Amerika Haritasını Çizen Türk Amiralî "Piri Reis", 2004, s. 500). O dönemdeki haritaların önemine değinilecek olursa; gemi kaptanları veya amirallerinin doğru harita/portolan koleksiyonları oldukça hayati önem taşımaktadır (Renda, 1997, s. 19-22). Günümüzdeki teknolojiden çok ama çok uzakta tamamen tecrübe, harita ve nücüm (yıldız) bilimi güvencesine dayalı bir sistem ile yolculuk yapmaktaydılar (Farhad & Bağcı, 2009, s. 181)

Şekil 15: 17. Yüzyıla Ait Bir Usturlap Örneği, 1650-51

Bu durumda kaptan ve amirallerin kabiliyetleri ellerindeki harita veya portolan kütüphanesinin büyüklüğü ve kalitesi ile doğrudan orantılıdır denilebilir (BNF - GE-B.550 RES, 1624) (Şekil 16).

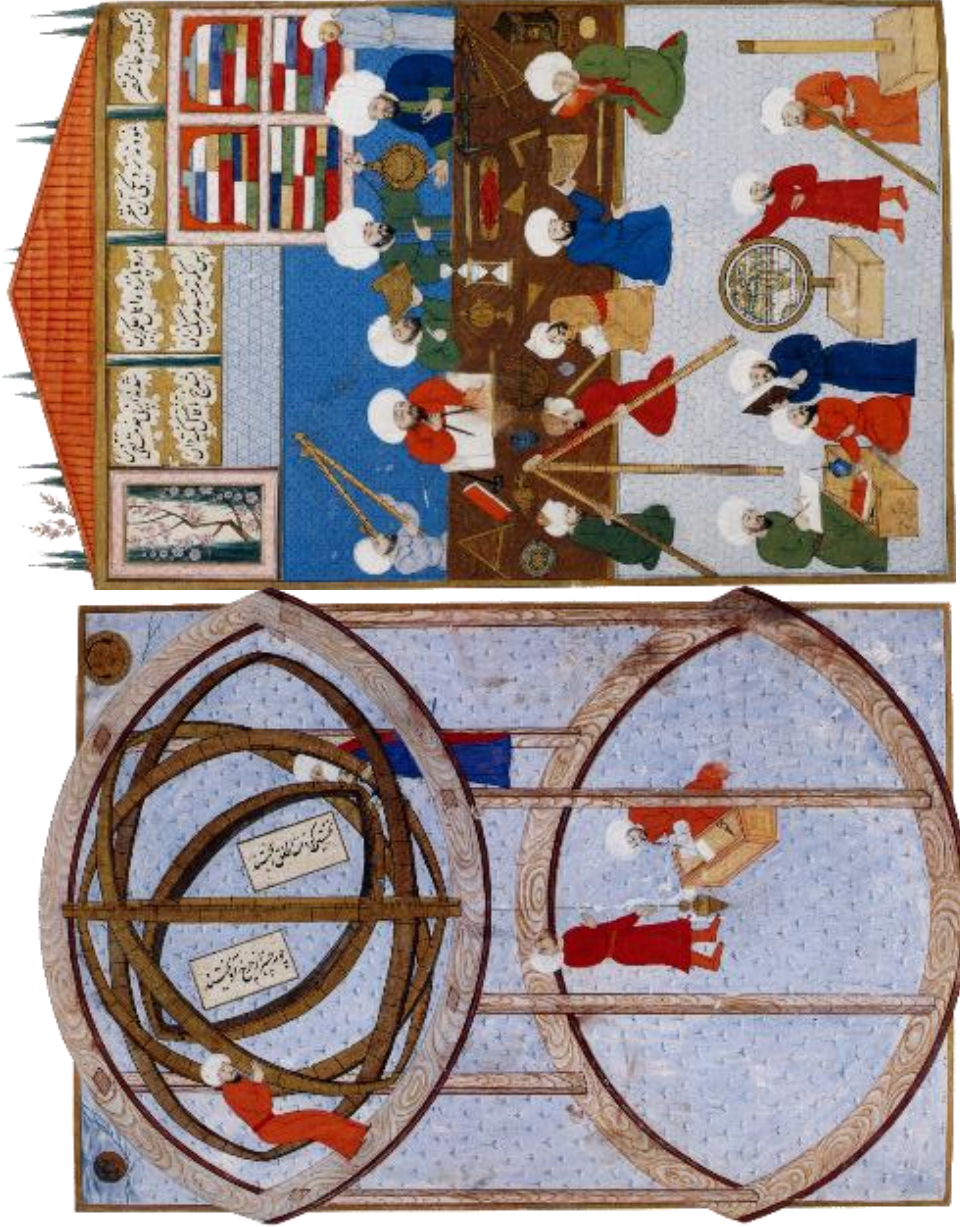

Şekil 16: Ege Denizi, Bir Portolan Örneği, 1624.

Elimize ulaşan bilgiler ışığında Piri Reis'in "Dünya Haritası", Yavuz Sultan Selim Han için Gelibolu'da (*Cezayir-i Bahr-i Sefid*) Piri Reis tarafından 1513 senesinde çizilmiş ve 1517 yılında da Mısır'da Padişah'a takdim edilmiştir (Tekeli, Kristof Kolomb'un Haritasına Dayanarak En Eski Amerika Haritasını Çizen Türk Amirali "Piri Reis", 2004, s. 499). Daha önce de belirtildiği üzere günümüze maalesef sadece 2 parçası ulaşabilmiştir.

Piri Reis çizmiş olduğu bu dünya haritasında, kartografik bilgi dışında o dönemde Osmanlı nakkaşlarının kullandığı minyatür çizim tekniklerini de kullanmıştır. Harita üzerindeki tüm metinler ve minyatürler haritayı çevirdiğiniz yönde sizi karşılayacak şekilde konumlandırılmıştır. Günümüze ulaşan bu parçanın üzerinde harita Kuzey-Güney doğrultusunda tutulduğunda, doğuda Portekiz ve İspanya'nın güneybatısı (İber Yarımadası'nın güneybatısı), Afrika'nın kuzeybatı kıyılarını ve Cebelitarık Boğazı görülmektedir. Haritanın batısında ise Orta Amerika, Küba ve Güney Amerika kıyılarının doğusunun neredeyse tamamı görülmektedir. Fakat enteresan şekilde Güney Amerika kıtasının Güney ucu uzatılarak sanki Güney Kutbu ile birleştirilmiş veya Güney Kutbu olarak resmedilmiştir. Ancak Güney Kutbu ile ilgili bir bilgiye/metne rastlanmamakta ve haritanın güneyi Güney Amerika'nın devamı şeklinde tamamlanmaktadır (Afetinan, 2008, s. 120-121) (Sarıcaoğlu, 2013, s. 86).

16. yüzyıl Osmanlı için bilim açısından altın çağ olarak görülebilir. Bu dönemde "Dünya" ile ilgili batıda yapılan çalışmalar kadar Osmanlı bünyesinde de çok önemli bilim insanları yetişmiş ve neredeyse açılan pergel kapanmaya başlamıştır (Gökbilgin, 1985). Bu durumu en net şekilde Takıyüddin er-Rasîd'in (tam adı ile Ebu Bekir Takıyyüddin Muhammed bin Zeynüddin Ma'rûf bin Ahmed er-Rasîd ed-Dımaşki) çalışmalarından görmekteyiz. Takıyüddin 1570 yılında Müneccimbaşı görevini alarak daha sonrasında da Osmanlı'nın ilk ve son rasathanesini 1577 kurmuştur (Afetinan, 2008, s. 117) (Tekeli, Nasirüddin, Takıyüddin ve Tycho Brahe'nin Rasat Aletlerinin Mukayesesi (Ayrıbasım), 1958) (Fettahoğlu, 2019, s. 5-7) (Takıyüddin İbn Marûf, 2017, s. 24) (And, 2002, s. 354-355) (Topdemir, 2010) (İÜNEK - F.1404, Takıyüddin er-Rasîd'in Rasathanesi, 1581) (Çağman, 2016, s. 56-57) (Şekil 17 ve 18).

Şekil 17 ve 18: Takıyüddin er-Rasıd'ın Rasathanesi, Şehinşâhnâme, 1581.

Yıldızlar ile gök cisimlerinin hareketleriyle durumlarını tespit eden, bunların konumlarından yola çıkarak hesaplamalar yapıp ve gökyüzündeki durumlardan çeşitli anlamlar çıkaran kişilere “müneccimbaşı” denilmekteydi (And, 2002, s. 356) (Aydüz, Mekteb-i Fenn-i Nücûm, 2001) (İÜNEK - T.6043, 1587) (Şekil 19).

Şekil 19: 1577 Yılında İstanbul Üzerinde Gözlemlenen Kuyruklu Yıldızın Minyatür Çizimi, 1580.

Aynı zamanda “falcı” anlamına da gelmektedir (Aydüz, Osmanlı Devleti'nde Müneccimbaşılık, 1995). Zamanla Osmanlı'nın bilimsel bakış açısından uzaklaşan müneccimbaşı ve müneccimler, maalesef günümüzde bu kelimenin anlamını sadece “falcı” olarak telakki etmemize neden olmuşlardır. Takıyüddin er-Rasîd bu kavramı o dönemde yücelterek; optik, mekanik, fizik, astronomi, astrofizik, gök bilimi veya nücum (yıldız) bilimi gibi uzay ve gezegen ile ilgili bilimsel çalışmaları yapan bir bilim insanı olarak “Müneccim” sıfatını “Astrolog” kavramından “Astronom” kavramına taşımıştır (Demir, 2000) (Fettahoğlu, 2019, s. 2). Takıyüddin'in kurduğu bu rasathanenin en büyük başarılarından bir tanesi de 1577 yılında gözlemlenen “Great Comet – Büyük Kuyruklu Yıldız” vak'âsıdır (And, 2002, s. 357)

(İÜNEK - F.1404, İstanbul Üzerinden Geçen Kuyruklu Yıldız, 1581) (Dizer, 1990, s. 186) (Şekil 20).

Şekil 20: İstanbul Üzerinden Geçen Kuyruklu Yıldız Minyatürü, Şehinşâhnâme, 1581.

Bu gözlem ve hesaplamalar dönemin birçok yazmasına minyatür olarak resmedilmiştir (And, 2002, s. 356) (TSM - H.1365, 1584) (Şekil 21).

Şekil 21: Takıyüddin'in İstanbul Üzerinden Geçen Kuyruklu Yıldızı Gözlemlemesi, 1577.

İstanbul Rasathanesini resmeden minyatürlere bir tanesinde (Şekil 17), Takıyüddin ve ekibi çeşitli aletler ile çalışmaktadır. Rasathanede kullandıkları aletleri nakkaş elinden geldiğince minyatüre sığdırmaya çalışmıştır. Minyatür içerisinde konumuz açısından en çok dikkat çeken husus dünya küresidir. Küre neredeyse günümüze yakın muazzam bir dünya haritası ile beraber Güney Amerika'nın küçük bir parçası ile Antarktika'yı net şekilde kara parçası olarak göstermektedir (Bağcı, 2009, s. 74) (Tekeli, İstanbul

Rasathanesinin Araçları, 2004, s. 666) (Dizer, 1990, s. 172) (And, 2002, s. 354) (İÜNEK - F.1404, İstanbul Rasathanesi'ndeki Antarktika'yı Gösteren Küre, 1581) (Şekil 22).

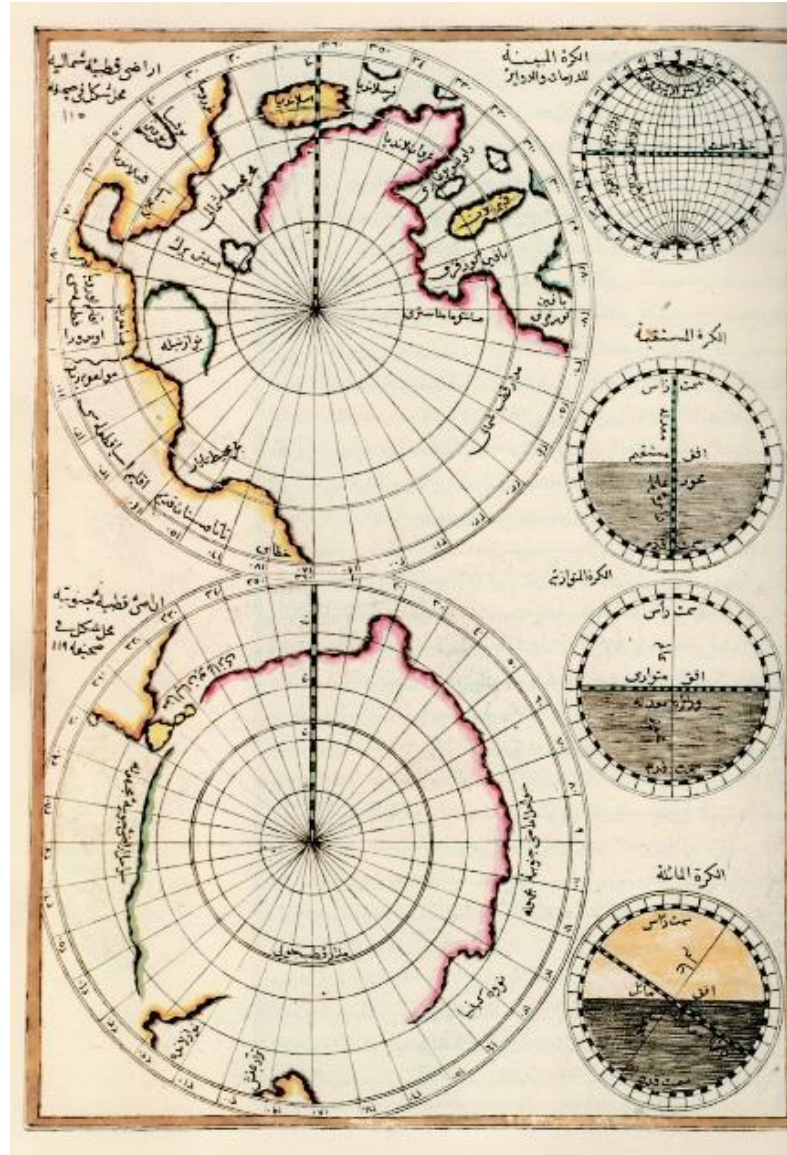
Şekil 22: İstanbul Rasathanesi'ndeki Antarktika'yı Gösteren Küre.

Ortelius'un 1570 senesinde çizdiği harita ile karşılaştırıldığı vakit bu durum ciddi derecede dikkat çekicidir. Ortelius, Güney Kutbunu beyaz ve kürenin altını büyük bir biçimde tamamen kaplayacak şekilde resmederken, Takıyüddin'in Dünya Küresinde Antarktika bir kara parçası olarak resmedilmiştir. Seyyid Lokman'nın eseri olan Şehinşâhnâme (1581), Nakkaş Osman tarafından resmedilmiştir. Nakkaş Osman'ın "*Kıyâfetü'l-İnsâniyye Fî Şemâli'l-Osmâniyye*" eserinde olduğu gibi ekibinde bulunan diğer nakkaşlar ile beraber bilimsel yöntemler kullanarak çalıştığı ve minyatürlerini bu bilim temelli çizimlere dayandırdığı bilinmektedir (Çağman, 2016, s. 53-59) (Seyyid Lokman Çelebi, 1987).

Takıyüddin'in kutuplar üzerine olan hesaplamalarının Kâtip Çelebi tarafından da kullanıldığı görülmektedir (Şasuvaroğlu, 1985). Kâtip Çelebi, döneminin oldukça önemli bir bilim insanı olmakla kalmayıp Osmanlı'nın ilk bilimsel coğrafya kitabı olan Cihannümâ'nın müellifidir (Gökyay, 1982, s. 28-31) (Kâtip Çelebi, 2009). Kaleme aldığı kendi yazmasında da Güney ve

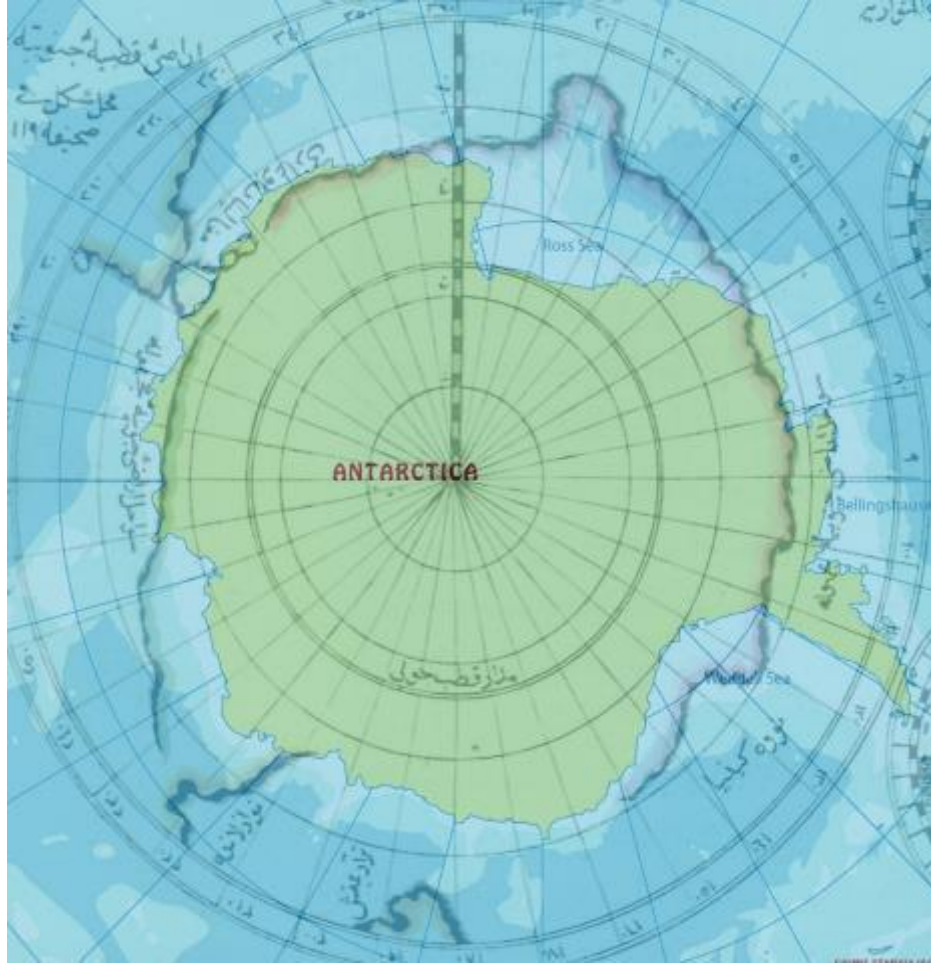
Kuzey Kutbunu oldukça iyi şekilde resmetmiştir (Kâtip Çelebi, 2009, s. 119)
Şekil 23).

Şekil 23: Cihannümâ'da bulunan Kuzey ve Güney Kutbu.

Kâtip Çelebi'nin resmettiği Kutb-u Cenubi (Güney Kutbu) günümüzdeki hâline oldukça yakın biçimdedir. Günümüzdeki Güney Kutbu ile Cihannümâ'daki Güney Kutbunu, kuzey doğrultusunda üst üste yerleştirdiğimizde, 16. yüzyılda Kâtip Çelebi'nin günümüzdeki doğruluğa ne derecede yaklaştığı görülmektedir (Kâtip Çelebi, 2009) (Şekil 24).

Şekil 24: Kâtip Çelebi'nin Cihannümâ Eserindeki ve Günümüz Güney Kutbunun Üst Üste Bindirilmiş Hali

Kâtip Çelebi bu çalışmanın dışında ayrıca enteresan bir hesaplama da yapmıştır. “İlhâmü'l-Mukaddes mine'l-Feyzi'l-Akdes” adlı çalışmasında, İslam dininin tüm gezegende tam anlamı ile tatbik edilebilmesi açısından matematik ve astronomi bilimi ile namaz vakitlerini Kuzey ve Güney Kutupları için özel olarak hesaplamıştır (Şimşek, 2019) (Kâtip Çelebi - Os. Mü. III.130) (Şasuvaroğlu, 1985, s. 141-163) (Şekil 25).

Şekil 25: Kâtip Çelebi'nin İlhâmü'l-Mukaddes mine'l-Feyzi'l-Akdes Risalesi ve Yaptığı Hesaplamalar

Bu hesaplamalarında da Takıyüddin er-Rasîd'a atıfta bulunmaktadır. Buradaki en önemli husus Kâtip Çelebi'nin vizyonudur. Kuzey Kutbunun kısmen bilindiği fakat Güney Kutbu Antarktika'nın hiç gidilmediği bir

dönemde o bölgelere gidilme olasılığını dikkate alarak oruç ve namaz vakitlerini matematik ve astronomi bilimini kullanarak hesaplamıştır (Gökyay, 1982, s. 31-32,219-232).

Konuya güncel bir soluk aldırılır ise; Osmanlı mirasını devralan Türkiye Cumhuriyeti, Kâtip Çelebi'nin 17. yüzyıldaki vizyonunu bir nebze 2016 yılına kadar çeşitli ülkelerin tesislerine dahil olarak bireysel girişimler vasıtası ile yerine getirmiştir. Ancak 2017 yılında tam anlamı ile ilk "Ulusal Antarktika Bilim Seferi" 13 Türk bilim insanı ile gerçekleştirilmiştir. Uzun bir zamanın ardından Kâtip Çelebi'nin bu vizyonu, 364 yıl sonra tam anlamı ile yerine getirilmiştir (Science Team Reaches Turkish Research Base, 2021) (Şekil 26).

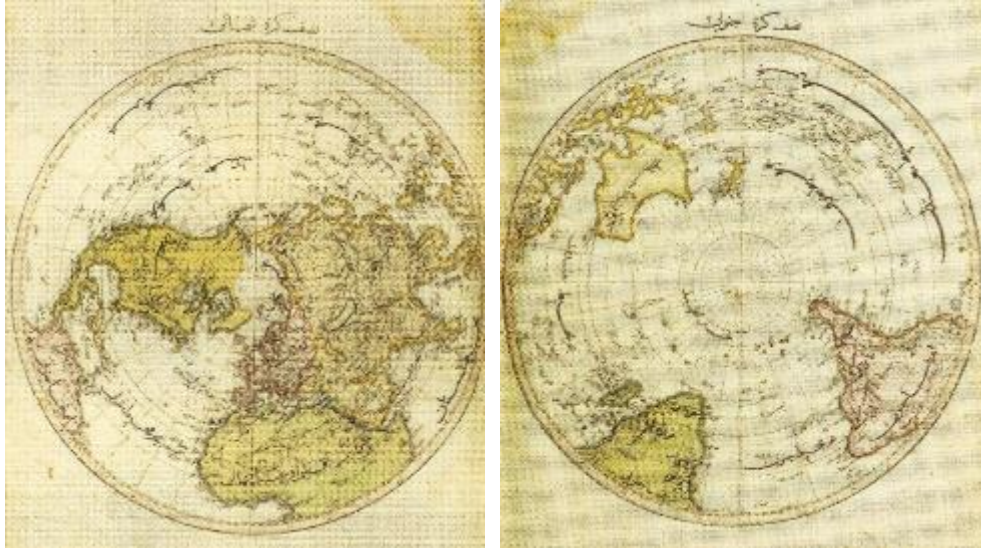
Şekil 26: Türk Araştırma Ekibine Ait Bir Fotoğraf, TÜBİTAK Kutup Araştırmaları Enstitüsü, Antarktika Türk Araştırma Üssü, 2020.

Takıyüddin'in "İstanbul Rasathanesinin" yıkılmasını takip eden 17. yüzyıldan sonra Osmanlı çeşitli sebeplerden dolayı bilimsel araştırmalarda dünyanın oldukça gerisinde kalmaya başlamıştır (Fettahoğlu, 2019, s. 9). Osmanlı, 18. yüzyılda da devam eden duraklamaya karşın yine de gezegendeki gelişmeleri yakından takip etmeyi bırakmamıştır. Buna en güzel örneklerden bir tanesi de Sultan III. Selim Han'ın kütüphanesini süsleyen "Atlas-ı Kebir"dir. Kâtip Çelebi'nin Cihannümâ eseri gibi Müteferrika Matbaası yayını olan bu atlas, dönemin güncel tüm coğrafi bilgilerini ihtiva etmektedir. Atlas içerisinde tüm dünyanın coğrafi bilgilerinin yanında kutuplar net şekilde belirtilmese de nokta olarak gösterilmiştir (Beydilli, 2010, s. 173) (Şekil 27 ve 28).

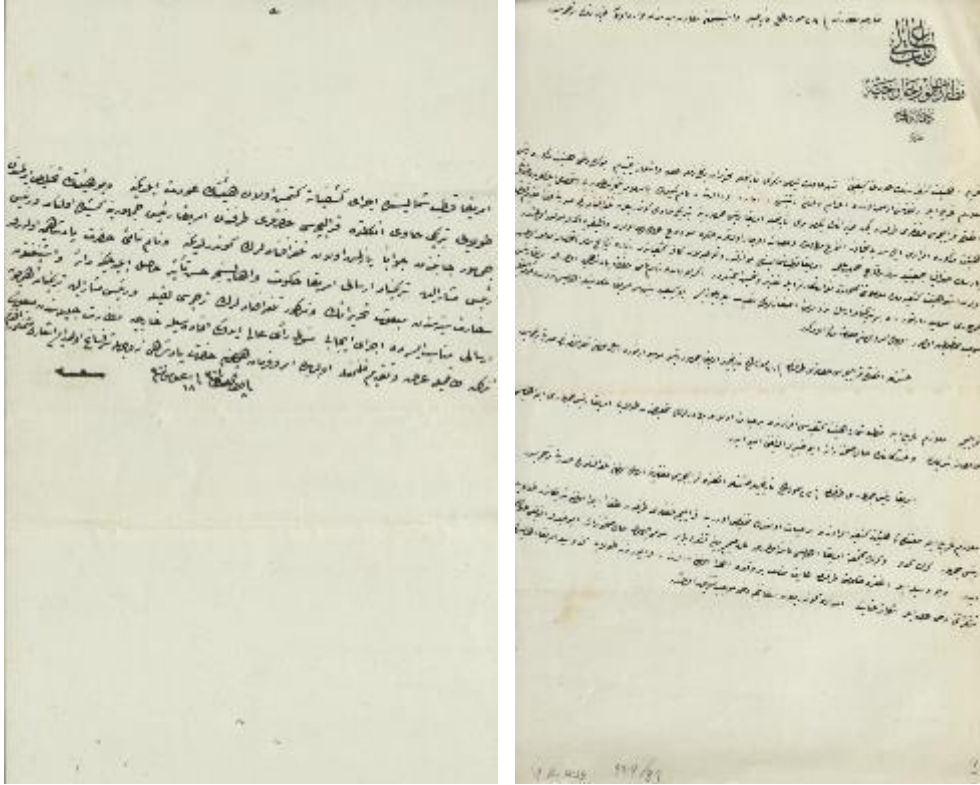
Şekil 27 ve 28: Atlas-ı Kebir'de Bulunan Kuzey ve Güney Kutbu, 1804.

19. yüzyıl Coğrafi Keşiflerin tamamlandığı ve Antarktika'ya ilk adımların atıldığı bir çağ olmuştur. Bu dönemde güney kadar kuzeyin de keşfi oldukça büyük bir yarış hâlinindedir. Arşiv kayıtlarına bakıldığında bu durum Osmanlı tarafından da oldukça dikkatli şekilde takip edilmiştir. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivinde (kısaca BOA) Sultan II. Abdülhamid

Han dönemine ait bir belge oldukça ilgi çekmektedir. Arşivde belge için düşülen başlık; “Şimal kutbunda keşfiyât ve taharriyâtta (araştırmalarda) bulunan heyetin avdeti (dönüş) münasebetiyle Amerika cumhur-reisine padişah tarafından bir tebriknâme gönderilmesi hakkında” şeklindedir (BOA - Y.A.HUS. 179-84) (Limon & Caymaz, Kasım 2021, s. 50) (Şekil 29 ve 30).

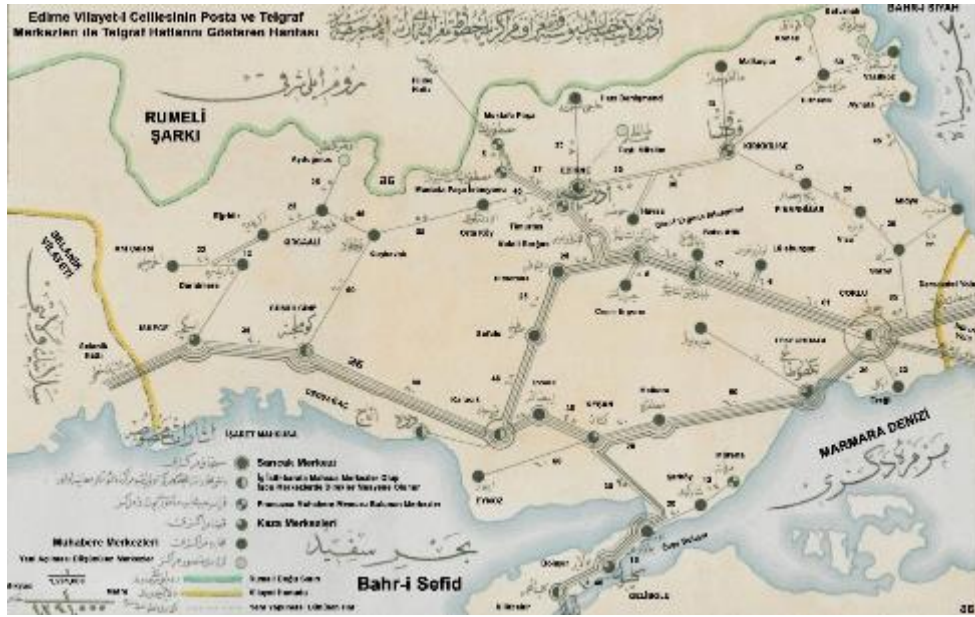
Şekil 29 ve 30: Sultan II. Abdülhamid Han’ın Dönemin ABD Başkanı Chester Alan Arthur’a Göndermiş Olduğu Tebrik Mektubu, 1884.

Konu irdelendiğinde oldukça enteresan bir hikâye ortaya çıkmaktadır. Tabii burada küçük bir anekdot vermek gerekirse; tebrik mektubunun öyküsünden önce Sultan II. Abdülhamid Han’ın istihbarat ağına ait bilgi paylaşmak faydalı olacaktır. Sultan II. Abdülhamid Han Osmanlı’nın son

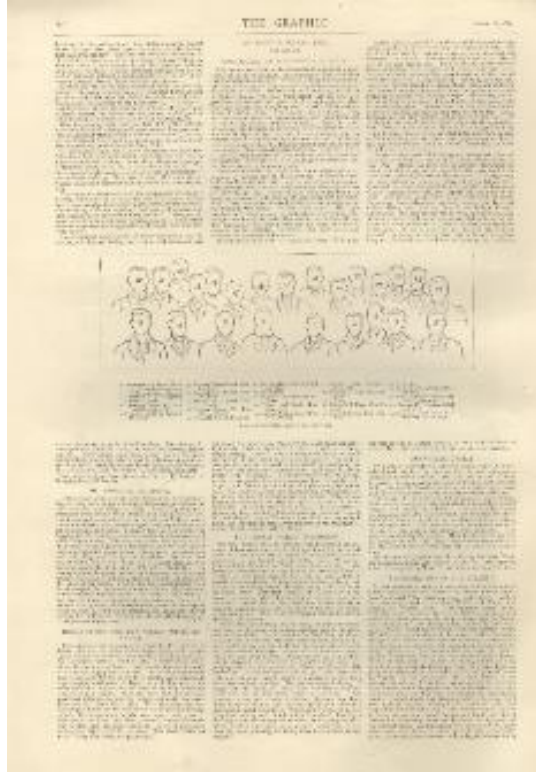
çağlarında tahtta en uzun süre kalan padişah olmuştur. Sanayi Devrimini yakalamaya çalışırken diğer padişahlardan farklı olarak aynı zamanda istihbaratın önemini kavramış bir hanedan üyesidir. O dönemin büyük güçlerinin kullandıkları yöntemleri yakından izleyerek Osmanlı Devleti için benzer tedbirler almaya çalışmıştır. Bunlara en çarpıcı örnek de bir “Edirne” haritasıdır. 93 harbinden hemen sonra Edirne ve çevresine yapılacak tabyaları gösteren bir haritada “Edirne Vilayeti” içerisindeki istihbarat içerikli telgraf hatları da resmedilmiştir (Bayatlı, 2019, s. 16) (Şekil 31).

Şekil 31: Edirne Vilayetinde Kullanılan Telgraf Hatları ve İstihbarat Noktaları, 1894.

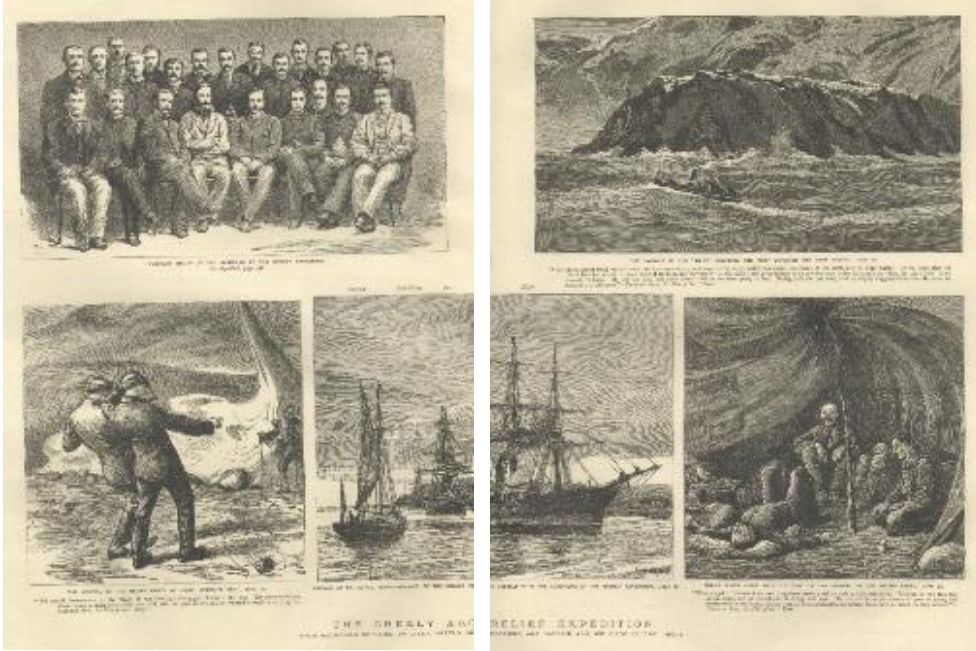
Padişah için özel olarak çizilen bu haritanın içerisinde istihbarata özel noktalarla Fransızca bilen memurların olduğu merkezler bile özel olarak işaretlenmiştir. Bu durum göz önüne alındığında Sultan II. Abdülhamid Han'ın (Hüküm süresi: 1876-1909) sadece Osmanlı içerisinde değil tüm dünyada olan biten tüm gelişmelerden haberdar olmayı önemseydiği anlaşılmaktadır. Yine de bu tebrik mektubunun Washington

Büyükelçiliği'nden gelen bilgi doğrultusunda mı, yoksa alınan istihbarat vesilesi ile mi yazıldığını net söylemek mümkün değildir. Ancak Mektup içeriği dikkatlice incelendiğinde İngiltere Kraliçesi Victoria'nın (*Hüküm süresi: 1837-1901*) A.B.D. Başkanı Chester Alan Arthur'a (*Hüküm süresi: 1881-1885*) yazmış olduğu mektup içeriği bilinmekte ve bu içeriğe atıf yapılarak Sultan II. Abdülhamid Han A.B.D. Başkanı Arthur'u tebrik etmektedir (BOA - Y.A.HUS. 179-84) (Şekil 29 ve 30). Bilindiği üzere protokol seviyesindeki yüksek mertebeli yazışmalar oldukça gizli tutulmaktadır. Tebrik konusu olan mektubun özeti ve günümüz Türkçesi ile içeriği şu şekildedir;

Şekil 32: Greely Seferi Hakkında Yayınlanmış Bir Makale, 1884.

“Mülazım (Teğmen) Greely (Adolphus Washington Greely) ve ekibini aramak üzere gönderilen USS Thetis, USS Bear ve HMS Alert namıyla anılan gemilerin istenilen bölgeye ulaşmasından mütevellit İngiltere Kraliçesi (Victoria) tarafından geçen (miladi) Haziran’ın 21 ‘inde Amerika Reis Cumhuri’una gönderilen telgraftan anlaşıldığı üzere adı geçen heyetin 2 sene boyunca ciddi ve tehlikeli zorluklara göğüs gerdikten sonra kendilerine gönderilen ikmal gemileri muvaffak olmuştur. Paris Coğrafya Cemiyeti ile buna benzer birkaç bilim dalına tabi bu heyetin Amerika’nın Kuzey Kutbunda bugüne kadar geçen zamanda yaptıkları başarılı keşifleri neticesinde evlerine sağ salim dönmelerinden mütevellit, Amerika hükümeti ve ahalisi tarafından bu dönüşün ne denli önemli olduğu anlaşılmış olmakla beraber, Amerika Reis-i Cumhuri’u Mösyö Arthur’a hazreti padişahın huzurlarında hazırlanan tebriknâmedir.” (2 Eylül 1884) (BOA - Y.A.HUS. 179-84) (Şekil 33 ve 34).

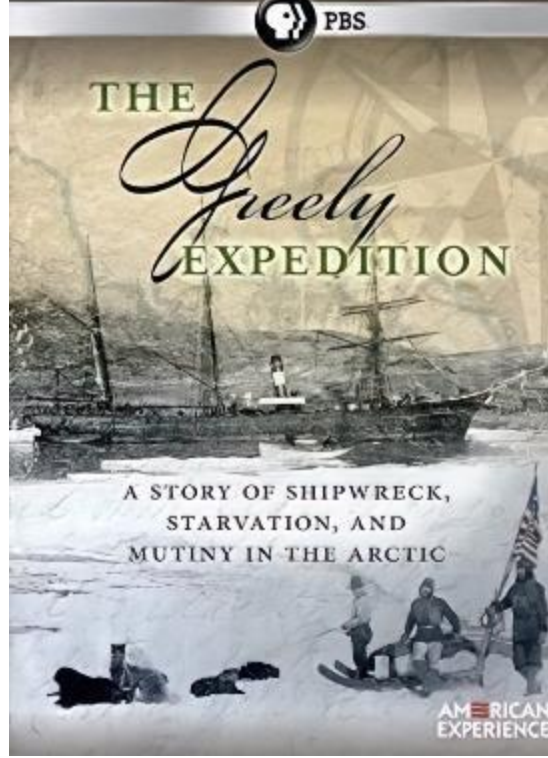

Şekil 33 ve 34: Greely Seferi Hakkında Yayınlanmış Bir Makale, 1884.

Bu tebrik mektubunun hikâyesi de oldukça ilgi çekicidir. Literatüre “Greely Expedition (Greely Seferi)” olarak giren bu hadise 1881 yılının yaz aylarında Kuzey Kutbu için keşif amaçlı bir bilim seferi düzenlenmesi ile başlamıştır (British Library, 1884) (Şekil 32-33 ve 34). Çeşitli uzmanlıkları olan bir ekip toplayan Adolphus Washington Greely, 1881’in yaz ayları çok sıcak geçtiği için sonraki yardım ve erzak konvoylarının kolaylıkla ulaşabileceğini düşünmüştür. Ancak bekledikleri gibi gelişmeyen iklim koşulları yüzünden körfezde mahsur kalmışlardır. 1881 yılı ile 1884 senesi arasında Kanada’nın kuzeyinde bulunan “Lady Franklin Körfezi’ne” yapılan ve 4 sene boyunca bir türlü kurtarılamayan “Greely Expedition (Greely Seferi)” ekibinin kurtarılışı o dönem millî bayram niteliğinde Amerika’da kutlanmıştır. 25 kişiden oluşan bu ekip 4. denemede 22 Haziran 1884 ‘de kurtarılır ve bu kurtarma seferi o dönemde tüm batı dünyasında büyük bir coşku ve bayram havasında karşılanır (British Library, 1884) (BOA - Y.A.HUS. 179-84) (Şekil 32-33-34).

Kutup kâşifi sıfatı taşıyan Adolphus Washington Greely daha sonra Tümgeneral olur ve onur madalyası almaya hak kazanır. 25 kişilik bir ekiple başlayan bu seferden ancak 7 kişi sağ olarak geri dönebilmiştir. 17 kişi aşırı soğuklardan dolayı ölmüş, 1 kişi de yiyecek çalıp ekibe zarar verdiği için öldürülmüştür. Bu konu bir belgesel serisine de konu olmuştur. “American Experience” adlı belgesel serisinin 23. sezonunun 5. bölümünde bu hikâye işlenmiştir (Bellows, ve diğerleri, 2011) (Şekil 35).

Şekil 35: The Greely Expedition (Greely Seferi) Belgeseli, 2011.

Belgeselin özeti; *“Bilimsel hesaplar, günlükler, fotoğraflar ve mektuplar kullanan bu film, kötü planlamanın, kişilik çatışmalarının, şüpheli kararların ve saf kötü şansın, asil bir bilimsel misyonu, bir insanlık trajedisine dönüştürmek için nasıl komplo kurduklarını ortaya koymaktadır”* şeklinde verilerek kutup koşullarının insanları ne durumlara düşürdüğü anlatılmak istenmektedir (Bellows, ve diğerleri, 2011).

Kutupların keşfi ve haritalanması 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyılın başlarında büyük bir yarış hâline de gelmiştir. 20. yüzyılda Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetler Birliği arasında gerçekleşen “Space Race (Uzay Yarışı)” gibi “Kutup Yarışları” tabir edeceğimiz çekişmeler görülmektedir (Reeves, 1994, s. 5-6) (Çoban, 2016, s. 100). Özellikle ABD ve Norveç arasında bu durum oldukça büyük bir çekişme hâlini almıştır. Osmanlı arşivlerinde Norveç’in Kuzey Kutbu için düzenlemiş olduğu seferlere ait 4 adet harita bulunmaktadır. Haritalar “Kuzey Kanada'daki adalarla Kaptan Sverdrup'un 2. kutup seyahati” ve “Kuzey Kutbu haritası” künyesi ile tanımlanmıştır (BOA - HRT.h. 123, 124 ve 125, 1903) (Limon & Caymaz, Kasım 2021, s. 47) (BOA - HRT.h. 2444, 1923) (Şekil 36-37 ve 38).

Şekil 36: Otto Sverdrup’un II. Kutup Seyahati. Haritada “Eskimo” yerleşim bölgeleri de işaretlenmiştir, 1903.

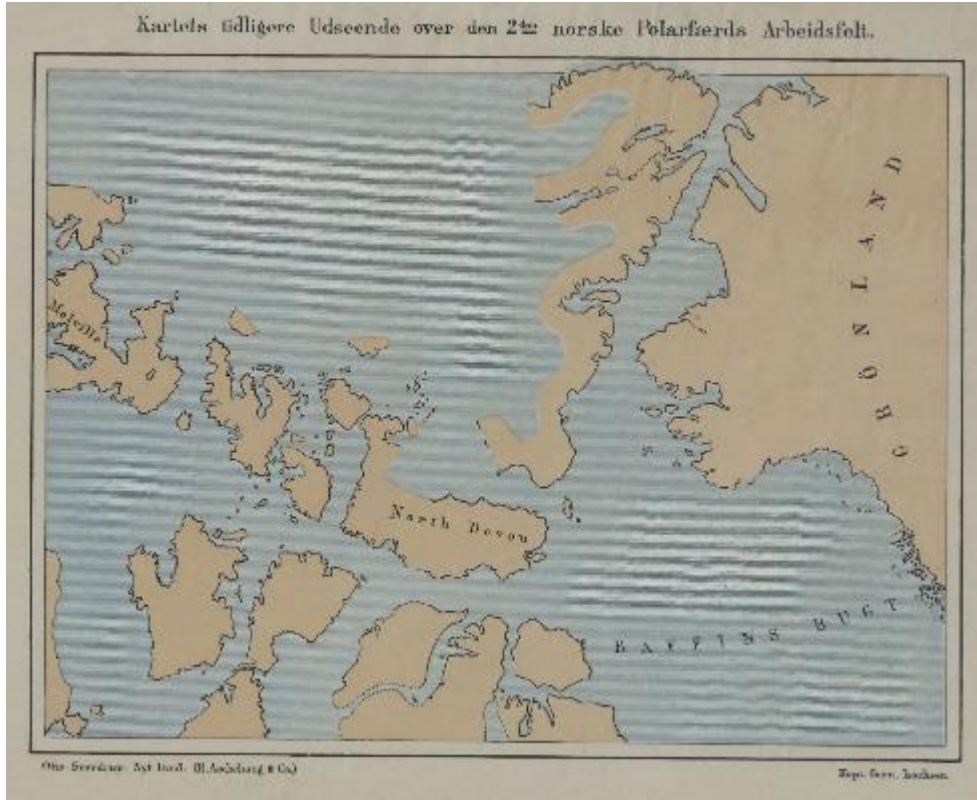
Şekil 37: Otto Sverdrup'un II. Kutup Seyahati, 1903

siyasi bir krize girmiştir. Bu sorun ancak 1930 senesinde adaların Kanada'ya verilmesi ile çözülmüştür. Sultan II. Abdülhamid Han dönemine tarihlenen bu haritalar, Osmanlı'nın kutuplarda olan bu gelişmeleri net şekilde takip ettiğini ortaya koymaktadır (Fodstad, Kondziolka, Brophy, Roberts, & Girvin, 1999) (BOA - HRT.h. 123, 124 ve 125, 1903) (BOA - HRT.h. 2444, 1923) (Limon & Caymaz, Kasım 2021, s. 45-60).

Şekil 39: Otto Sverdrup'a ait Kuzey Kutbu Haritası, 1923.

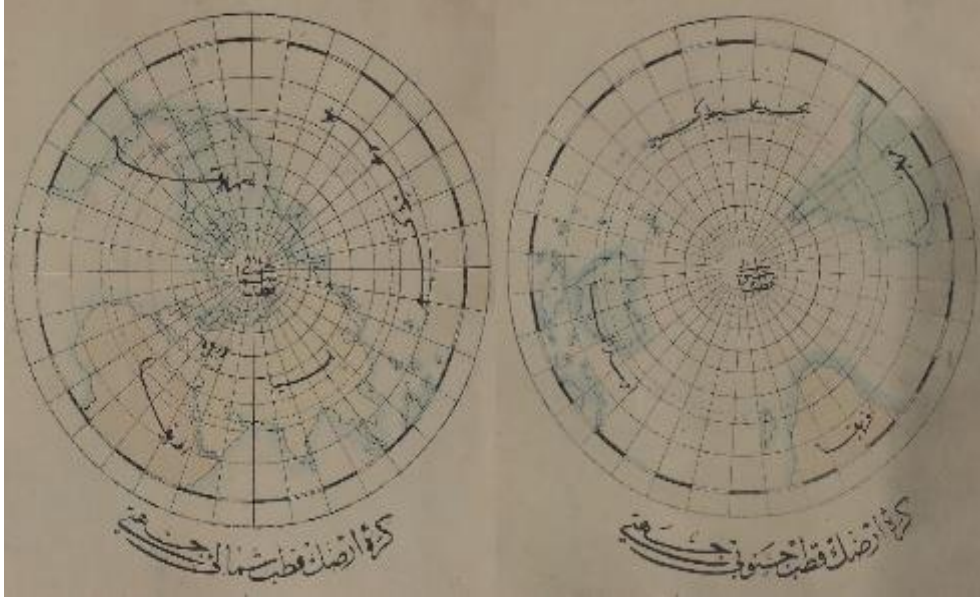
19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başları genel olarak Osmanlı Devleti adına oldukça zorlu dönemler olarak adlandırılabilir. Çeşitli savaşlar ile boğuşurken küresel bazda yaşanan gelişmeleri ancak takip etmek durumunda

kalmışlardır (Gramuglia, 2017). 20. yüzyılın başlarında Coğrafi Keşiflerin tamamlanması ile beraber artık dünya üzerinde irili-ufaklı yerler dışında bilinmeyen bir bölge kalmamıştır. Bu durum yine arşivde ele geçen dünya haritalarından da anlaşılmaktadır (Lerner, Meacham, & Burns, 1993, s. 444) (BOA - HRT.h. 9, 1923) (Şekil 40).

Şekil 40: Dünya Haritası ve Kutuplar Detayı, Küre-i Musattah, 1923.

Şekil 41: Dünya Haritası ve Kutuplar Detayı, 1923.

Bu haritalarda kutuplar işaretlenmesine ve gösterilmesine karşın (Şekil 41) Kâtip Çelebi'nin çizdiği kadar bile detaylı çizilmemiştir. Fakat haritacılık oldukça ileri düzeye çıkmış ve kara parçaları neredeyse günümüzdeki kadar büyük bir kesinlikte resmedilmişlerdir (BOA - Hrt.h 9-01, 1923).

SONUÇ

Tarihsel süreç ile kutuplar hakkındaki bilinç bir araya getirildiğinde Osmanlı'nın Kutupların varlığını oldukça iyi şekilde bildiği, fakat ne Kuzey Kutbunun ne de Güney Kutbunun stratejik öneminin farkına varamadığı görülmektedir.

Erken dönemlere ait yazmalarda ve eserlerde kutupların sadece yön tayini açısından önem teşkil ettiğine, daha sonra coğrafya biliminin ilerlemesi ile kutupların varlığı söylence konuları ile harmanlanarak onlara birçok manevi misyonun yüklendiğine şahit olunmaktadır. Tüm bu söylence

şeklinde olan bilgilere rağmen o dönemde yetişen bilim insanları, kendilerine yapılan tüm engelleyici müdahalelere karşın Osmanlı Devleti çatısı altında, çağına göre oldukça ileri düzeyde bilim üretmeye gayret etmişlerdir. Buna en büyük örnek de Takıyüddin er-Rasıd ve Kâtip Çelebi'dir. Kâtip Çelebi, Takıyüddin'in uğradığı haksızlığı anlayarak onun yaptığı ilmin ne denli önemli olduğunu vurgulamak açısından, kutuplarda namaz ve oruç vakitlerini hesaplaması ile anlatmaktadır. Döneminde bu vizyonda olan bilim insanlarını maalesef Osmanlı Devleti verimli bir şekilde kullanamamıştır. Nitekim Kâtip Çelebi, Batı'nın gelişimini yakından takip ederek bulunduğu coğrafyada bu stratejik gelişmelere sessiz kalmak yerine birçok eserinde akıl ve ilim ile örtüşmeyen olguları tenkit edip, bilimin inanç konularında bile ne denli önemli olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Ayrıca muhtemeldir ki Piri Reis gibi Osmanlı Devleti'nde yetişen hem amiral hem bilim insanları Coğrafi Keşiflerin ciddiyetine vâkıf olmuş ve stratejik önemini kavramış olmalıdırlar ki bu olguya devlet bazında katılmak istemişlerdir diye düşünmek yanlış olmamalıdır. Bu durum karşısında ne yaşadıkları henüz maalesef bilinmemektedir. Ancak günümüze ulaşan eserlerinde (dönemin zor şartları göz önüne alındığında) dünya üzerinde olup bitenler hakkında ciddi derecede bilgi sahibi oldukları ve meydana gelen bu gelişmelere kayıtsız kalmadıkları görülmektedir.

Konuyu özetleyecek olursak, kutuplar Osmanlı Devleti açısından ne yazık ki sadece bir dipnot olarak kalmıştır. Kuzey ve Güney Kutbunun stratejik önemi ve keşfi, ancak gelişmelerin takip edilmesi sonucu ele geçen belgelerden anlaşılmıştır. Nitekim ele geçen bu belgelerde görüldüğü üzere birçok konuda bilgi sahibi olan hanedan belki savaşlar, belki siyasi gelişmeler nedeni ile herhangi bir keşif seferine katılmamıştır. Tüm bunlara karşın ilginç şekilde bu keşifler ile ilgili sadece bilgi almak yerine özellikle son dönemlerde ciddi derecede harita ve plan tedariki yapıldığı da görülmektedir.

Tüm bunların ışığında 16. yüzyılın imkânları ile Coğrafi Keşiflere dahil olursa idi günümüzde dünya haritasının çok farklı olabileceğini düşünmemek elde değil. Bu bağlamda günümüzde TÜBİTAK tarafından kurulan Kutup Araştırmaları Enstitüsü makûs tarihimiz açısından çok ama çok önem arz etmektedir. Bu ekibin yapacağı tüm çalışmalara Osmanlı'nın

mirasını devralan Türkiye Cumhuriyeti'nin tam anlamı ile destek olması Türk tarihi ve stratejisi açısından en büyük temenni olacaktır. Sosyal Bilimler çerçevesi ile bakıldığında kutuplar ile başlayan bu vizyonun, I. Coğrafi Keşifleri kaçıran Osmanlı Devleti'nden alınan çıkarım ile günümüzde uzayda gerçekleşen II. Coğrafi Keşiflere doğru genişleyerek devam etmesi umut edilmektedir.

KAYNAKÇA

Afetinan, A. (2008). *Life and Works of Piri Reis*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

And, M. (2002). *Osmanlı Tasvir Sanatları: I Minyatür*. İstanbul: Mas Matbaacılık A.Ş.

Aydüz, S. (1995). Osmanlı Devleti'nde Müneccimbaşılık. F. Günergun içinde, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* (s. 159-208). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Basımevi.

Aydüz, S. (2001). Mekteb-i Fenn-i Nücûm. *Osmanlı Dünyasında Bilim ve Eğitim Milletlerarası Kongresi* (s. 335-346). İstanbul: IRCICA.

Bağcı, S. (2009). The Falnama of Ahmed I (TSM H.1703). M. Farhad, & S. Bağcı içinde, *Falnama The Book of Omens* (s. 74). Washington D.C.: Smithsonian Institution.

Bayatlı, A. (2019). *Kuşbakışı Edirne "18. ve 19. Yüzyıla Ait Arşivlerden Edirne Haritaları ve Planları*. Edirne: Edirne Belediyesi.

Bellows, S., Jacobs, M., Lord, K., Rapley, R., Grimberg, S., Hagger, T., . . . Samels, M. (Prodüktörler), Rapley, R. (Yazar), & Rapley, R. (Yöneten). (2011). *The Greely Expedition "A Story of Shipwreck, Starvation and Munity in the Arctic"* [Sinema Filmi]. A.B.D.: Public Broadcasting Service (PBS). Aralık 15, 2021 tarihinde <https://www.imdb.com/title/tt1782253/> adresinden alındı

Beydilli, K. (2010). III. Selim'in Bastırdığı Kitaplar ve Atlas-ı Kebir "The Books Published By Selim III And Atlas-ı Kebir". C. Yılmaz içinde, *III. Selim "İki Asrın Dönemecinde İstanbul"* (s. 171-195). İstanbul: Seçil Ofset.

BNF - GE-B.550 RES. (1624). *Ege Denizi Portolanı*. Bibliothèque Nationale de France, Paris.

BNF - GE-DD 4894. (1584). Ortelius Atlası. *Theatrum Orbis Terrarum / Dünya Sahnesi Görünümü*. Bibliothèque Nationale de France, Paris, Fransa.

BNF - Persan 332 - 14r . (1577). Ağayib al-Maḥlūqāt va Garayib al-Mawḡūdāt. *Ali b. Muhammed el-Tûsi*. Bibliothèque Nationale de France, Paris, Fransa.

BNF - Smith-Lesouëf 221. (1601-1650). ‘Aḡā’ib al-maḥlūqāt wa-ḡarā’ib al-mawḡūdāt [القزويني، عجائب المخلوقات وغرائب الموجودات]. *Al-Qazwīnī*. Bibliothèque Nationale de France, Paris.

BNF Latin 4802. (1451-1500). *Cosmographia*. (C. Ptolomaeus, Dü.) Paris, Fransa: Jacobus Angelus.

BOA - Hrt.h 2320. (tarih yok). *Ege - Batı Trakya ve Marmara Haritası*. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, İstanbul.

BOA - Hrt.h 9-01. (1923). *Dünya Haritası. Küre-i Musattah. (Düzleştirilmiş Küre) Matbu*. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, İstanbul.

BOA - HRT.h. 10. (1513). *Piri Reis Dünya Haritası*. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, İstanbul.

BOA - HRT.h. 123, 124 ve 125. (1903). Otto Sverdrup’un Kutup Seyehati Haritaları. *Kuzey Kanada’daki Adalarla Kaptan Sverdrup’un 2. Kutup Seyahatini Gösterir Harita*. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, İstanbul.

BOA - HRT.h. 2444. (1923). *Otto Sverdrup’a ait Kuzey Kutbu Haritası*. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, İstanbul.

BOA - HRT.h. 9. (1923). Dünya Haritası ve Kutuplar Detayı. *Dünya Haritası. Küre-i Musattah. Matbu*. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, İstanbul.

BOA - Y.A.HUS. 179-84. (tarih yok). *Şimal Kutbunda Keşfiyat ve Taharriyatta Bulunan Heyetin Avdeti Münasebetiyle Amerika Cumhurreisine*

Padişah Tarafından Bir Tebrikname Gönderilmesi Hakkında. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, İstanbul.

British Library. (1884, Ağustos 16). Greely Expedition (Greely Seferi). *The Graphic Gazetesi*, 768.

Çağman, F. (2016). *Osmanlı Sarayı Tasvir Sanatı*. İstanbul: Mas Matbaacılık.

Çaycı, A. (2002). *Anadolu Selçuklu Sanatı'nda Gezegen ve Burç Tasvirleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Çoban, O. H. (2016). Türkiye'nin Yer Gözlem Uydu Sistemleri ve Ormancılık Uygulamalarında Kullanılabilirliği. *Turkish Journal of Forestry "Türkiye Ormancılık Dergisi"*, 17(1), 99-107. Aralık 15, 2021 tarihinde <https://app.trdizin.gov.tr/makale/TVRrd01qVTJOZz09/turkiye-nin-yer-gozlem-uydu-sistemleri-ve-ormancilik-uygulamalarinda-kullanilabilirligi> adresinden alındı

Demir, R. (2000). *Takiyüddîn'de Matematik ve Astronomi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.

Dizer, M. (1990). *Takiyüddin*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Farhad, M., & Bağcı, S. (Dü). (2009). *Falnama The Book of Omens*. Washington D.C.: Smithsonian Freer Gallery of Art and Arthur M. Sackler Gallery.

Fettahoğlu, K. (2019). *Rasathane-i Âmire*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Fodstad, H., Kondziolka, D., Brophy, B., Roberts, D., & Girvin, J. (1999, Mayıs). Arctic and Antarctic Exploration Including the Contributions of Physicians and Effects of Disease in the Polar Regions. *Neurosurgery*, 5(44), 925-940. doi:10.1097/00006123-199905000-00001

Garret, W. E. (Dü). (1983). Peoples of the Arctic. *National Geographic*.

Gerret, W. E. (Dü.). (1982). The Historic Mediterranean 800 B.C. to A.D. 1500. *National Geographic*.

Gökbilgin, M. (1985). XVII. Asırda, Osmanlı Devletinde Islahat İhtiyaç ve Temayülleri ve Kâtip Çelebi. *Kâtip Çelebi "Hayatı ve Eserleri Hakkında İncelemeler"* (s. 197-218). içinde Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Gökyay, O. Ş. (1982). *Kâtip Çelebi "Yaşamı, Kişiliği ve Yapıtlarından Seçmeler"* (Yonca Matbaası b.). Ankara: Türkiye İş Bankası.

Grammont, J. L. (1999). Katip Çelebi Cihân-numâsının Bazı Batı Kaynakları Hakkında. H. Y. Nuhoğlu içinde, *Osmanlı Dünyasında Bilim ve Eğitim Milletlerarası Kongresi Tebliğleri* (s. 185-188). İstanbul: IRCICA.

Gramuglia, P. M. (2017). Age of Revolution (1750s-1850s). D. Head (Dü.) içinde, *Encyclopedia of The Atlantic World, 1400-1900 (Europe, Africa and the Americas in an Age of Exploration, Trade and Empires)* (Cilt 1, s. 17-20). California: ABC-CLIO.

İÜNEK - F.1404. (1581). İstanbul Rasathanesi'ndeki Antarktika'yı Gösteren Küre. *Şehinşâhnâme*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, İstanbul.

İÜNEK - F.1404. (1581). İstanbul Üzerinden Geçen Kuyruklu Yıldız. *Şehinşâhnâme*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, İstanbul.

İÜNEK - F.1404. (1581). Takıyüddin er-Rasîd'in Rasathanesi. *Şehinşâhnâme*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, İstanbul.

İÜNEK - T.6043. (1587). 1577 Yılında İstanbul Üzerinde Gözlemlenen Kuyruklu Yıldızın Minyatür Çizimi. *Şecaatnâme*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, İstanbul.

Kâtip Çelebi - Os. Mü. III.130. (tarih yok). İlhâmü'l-Mukaddes mine'l-Feyzi'l-Akdes. *Kayseri Raşit Efendi Eski Eserler Kütüphanesi 290/2*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Kayseri.

Kâtip Çelebi. (2009). *Kitâb-ı Cihânnümâ (Tıpkıbasım)* (Tıpkıbasım b., Cilt 1). (F. Sarıcaoğlu, Dü.) Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Kut, G. (tarih yok). Acâibü'l-Mahlûkat. *İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 1, s. 315-316). içinde Türkiye Diyanet Vakfı.

Larson, E. J. (2018). *To the Edges of the Earth: 1909, the Race for the Three Poles, and the Climax of the Age of Exploration*. New York: William Morrow Paperbacks.

Lerner, R. E., Meacham, S., & Burns, E. M. (1993). *Western Civilizations* (Cilt 1). New York: W W Norton & Company Inc.

Limon, O., & Caymaz, E. (Kasım 2021). Svalbard Adaları: Arşiv Belgeleriyle Cumhuriyetten Günümüze. B. Özsoy, B. Büyüksağnak, B. Özsoy, & B. Büyüksağnak (Dü) içinde, *Soğuk Kuzeyin Sıcak Adaları Svalbard* (s. 43-112). Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.

Piri Reis. (2002). *Kitab-ı Bahriye* (Nurol Matbaası b.). (B. Arı, Dü.) Ankara: T.C. Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Dairesi Başkanlığı.

Reeves, R. (1994). *The Superpower Space Race "An Explosive Rivalry Through The Solar System"*. Boston: Springer.

Renda, G. (1997). Osmanlılar ve Deniz Haritacılığı. A. Rispoli (Dü.) içinde, *XIV-XVIII Yüzyıl Potolan ve Deniz Haritaları (Portolani e Carte Nautiche XIV-XVIII Secolo)* (s. 19-22). İstanbul: Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş.

Sarıcaoğlu, F. (2013). *Pîrî Reîs'in Dünya Haritası 1513 (The World Map of Pîrî Reîs)*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Sarıkaya, B. (2019). *Tercüme-i Acâibü'l-Mahlûkât*. (G. Kut, Dü.) İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.

Science Team Reaches Turkish Research Base. (2021, Aralık 15). TÜBİTAK Kutup Araştırmaları Enstitüsü: https://kare.mam.tubitak.gov.tr/sites/images/ctue_mam/glr_3.jpg adresinden alındı

Seyyid Lokman Çelebi. (1987). *Kıyâfetü'l-İnsâniyye Fî Şemâilî'l-'Osmâniyye (Tıpkıbasım)*. İstanbul: Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm

Bakanlığı, Tarih Araştırmaları Vakfı, İstanbul Araştırma Merkezi, Güzel Sanatlar Matbaası.

Şasuvaroğlu, B. (1985). İlham-al Mukaddes Min-al Feyz-al Akdes Risâlesi ve Kâtip Çelebi'nin İlmî Zihniyeti Hakkında Birkaç Söz. *Katip Çelebi "Hayatı ve Eserleri Hakkında İncelemeler"* (s. 141-176). içinde Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Şengör, C. (2017). *Klaudios Ptolemaios Coğrafya El Kitabı Codex Seragliensis Gİ 57 Tıpkıbasım Haritalar*. İstanbul: Boyut Yayınları.

Şengör, C. (2017). Klaudios Ptolemaios Coğrafya El Kitabı İstanbul'daki Ptolemaios Elyazmasının Tıpkıbasımını Codex Seragliensis Gi 57 Araştırma Raporu. A. C. Şengör, A. Stückelberger, F. Mittenhuber, R. Fuchs, & İ. Ortaylı (Dü.) içinde, *Klaudios Ptolemaios* (s. 16). İstanbul: Boyut Yayıncılık.

Şimşek, M. (2019). Kâtip Çelebi'de Fıkhın İlimler Tasnifindeki Yeri ve Matematik ve Astronomi Bilmeyen Fakihin Eleştirisi. *Mizânü'l-Hak İslam İlimler Dergisi*(8), 13-36.

Takîyüddîn İbn Marûf. (2017). *Kitâbu Nûri Hadakati el-Ebsâr ve Nûri Hadikati el-Enzâr*. (Y. Unat, Dü., & H. G. Topdemir, Çev.) Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.

Tekeli, S. (1958, Eylül-Aralık). Nasirüddin, Takiyüddin ve Tycho Brahe'nin Rasat Aletlerinin Mukayesesi (Ayrıbasım). *Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, XVI(3-4), 301-393.

Tekeli, S. (2004). İstanbul Rasathanesinin Araçları. *Prof. Dr. Sevim Tekeli'ye Armağan "Makaleleri ve Bildirileri"* (s. 664-678). içinde Ankara: Kalkan Matbaacılık.

Tekeli, S. (2004). Kristof Kolomb'un Haritasına Dayanarak En Eski Amerika Haritasını Çizen Türk Amiralî "Piri Reis". *Prof. Dr. Sevim Tekeli'ye Armağan "Makaleleri ve Bildirileri"* (s. 496-521). içinde Ankara: Kalkan Matbaacılık.

Topdemir, H. G. (2010). Takıyüddin er-Râsıd (تقیّ الدين الراصد). *İslam Ansiklopedisi* (Cilt 39, s. 454-456). içinde Türkiye Diyanet Vakfı.

TSM - H.1365. (1584). Takıyüddin'in İstanbul Üzerinden Geçen Kuyruklu Yıldızı Gözlemlemesi. *Nusretnâme*. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, İstanbul.

Vincent, J. (1828). *An Atlas of Ancient Geography*. Londra, England: Oxford.

Waldseemüller, M. (1507). *Universalis Cosmographia/Waldseemüller Haritası*. G3200.1507.W3. Library of Congress France, Paris.

EĞİTİMDE KALİTE VE AKREDİTASYON

Geliş Tarihi: 13.01.2022
(Received)

Kabul Tarihi: 25.01.2022
(Accepted)

Burak Mert PARLIYAN *

Eğitimde Kalite ve Akreditasyon

Ali GÜNGÖR

Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2019, 191 s.

ISBN: 978-605-2149-88-1

Eğitim alanında uygulanan öğretim programları, yöntemleri, eğitimin kalıcılığını arttırmak için kullanılan materyaller ve yaşam boyu öğrenmeyi amaçlayan eğitim sayesinde bireyler, kalite kavramının önemini giderek daha fazla anlamaktadır. Kaliteli eğitimle verilen bilgi ve becerileri doğru yer ve zamanda kullanan, değişime, gelişime ve yeniliklere açık, takım çalışmasına uyum sağlayan, ulusal ve uluslararası kültür birikimine sahip, ihtiyaçlara cevap verebilen nitelikli bireyler yetiştirmek için gerekli olan standartların belirlenmesinde akreditasyonun önemli bir payı bulunmaktadır. Küreselleşen dünyada eğitim ve öğretim alanında başarı elde etmenin yolu, kalite, kalite yönetimi, akreditasyon bakımından kabul gören standartlara bağlı kalmaktan geçmektedir. Tam da bu noktada Ali Güngör'ün kaleme aldığı Eğitimde Kalite ve Akreditasyon başlıklı eser, içeriği, yol göstericiliği ve alan dahilinde sunduğu bilgiler kapsamında bir ders kitabı niteliği taşımaktadır. Eser Nobel Akademik Yayıncılık tarafından 2019 yılında okuyucularına sunulmuştur.

Kitap, önsöz, altı ana bölüm ve kaynakçadan oluşmaktadır.

---

* Kamu Yöneticisi, bmertparliyan@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2551-1443

Yazar kitabın önsözünde eğitim alanında akreditasyonun önemini ve kitabın amacını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda eseri oluştururken hedef kitlenin tüm eğitim paydaşları olmasından hareketle kullandığı dilin sadeliğini vurgulamaktadır.

Kitabın ilk bölümü (s. 11-15) Eğitimde Kalite ve Akreditasyon Kavramları başlıklı bölümdür. Eğitimde sürekli yenileşme ve gelişim dahilinde akreditasyon kavramının içeriğine kısaca değinilmiş, içerikte nelerden bahsedileceği belirtilmiştir. Bölüm genel itibarıyla kavramların tanımları üzerinden oluşturulmuştur. Sunulan tanımlara ek olarak kalitenin unsurları ve boyutları, akreditasyonun amacı ve yararları üzerinde durulmaktadır. Yazar, bu bölümde eğitimde kalite arayışlarının amacına ulaşması için, kurum üyelerinin tamamının ortaklaşa hareketi ve üst yönetimin liderliği çerçevesinde şekillenmesi gerekliliğinden bahsetmektedir. Bu süreçte üst yönetimin samimi, ilgili ve yeni paradigmaları doğru kavramasıyla sonuca ulaşacağını altı çizilmektedir.

Kitabın Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi başlıklı ikinci bölümünde (s. 23-36) dört ana başlık bulunmaktadır. Yazar bu bölümde PUKÖ döngüsünün öneminden bahsetmektedir. Bu bağlamda PUKÖ döngüsü sayesinde öğrencinin eğitime katkısını sağlamak ve sürekli iyileştirmeyi gerçekleştirmek için belirtilen yollar, sürekli gelişimin amaçları ve esasları ile Türkiye'deki eğitim alanındaki uygulamalar ele alınmaktadır.

Eserin üçüncü bölümü (s. 49-59) olan Eğitimde Standardizasyon başlıklı bölüm yedi ana başlıktan oluşmaktadır. Yazar bu bölümde Türkiye'deki eğitim sistemi standardizasyon uygulamalarından bahsederek kalite standartlarının şeffaf ve açıklanabilir olması gerekliliğinden söz etmektedir.

İlk ve Ortaöğretim Kurumlarında Uluslararası Akreditasyon Uygulamaları başlıklı bölüm (s. 89-120) kitabın dördüncü bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölümde akreditasyon sayesinde eğitim hizmetlerinin kalite standartlarına uygunluğu, belgelendirme koşullarının şeffaflığı ve uluslararası arenada dolaşımının sağlanması ile kurumun kalite standartlarını kalite güvencesi mekanizmalarının hayata geçirerek kalitenin garanti altına alınmasına değinmektedir.

Kitabın beşinci bölümü olan (s. 123-163) Eğitim Sisteminde Denetim ve Öğretmenlik Meslek Standartları on bir başlıktan oluşmaktadır. Yazar bu bölümde denetim sistemi örneklerini dünya ülkelerinden örneklerle açıklamış olup, Türk eğitim sistemine, öğretmenlik mesleği standartlarına yer vermektedir. Bölümün sonunda öğretmen eğitimi ile ilgili önerilerde bulunmaktadır. Güngör (s.164) öğretmenlik mesleğini “Hiçbir şey olamazsan öğretmen ol” algısından kurtaracak, ekonomik ve sosyal statüye kazandıracak stratejiler geliştirilmelidir, diyerek öğretmen yetiştiren kurumlara öğrenci seçiminin sadece sınavla yapılmaması, mülakat yapılması ve birtakım psikolojik testler uygulanması gerekliliğinin altını çizmektedir.

Kitabın altıncı ve son bölümü olan (s. 165-189) Türkiye’de İlk ve Ortaöğretimde Eğitim Akreditasyonu Modeli Önerisi başlıklı kısımda yazar, akreditasyon komitelerinin kimlerden oluşacağını belirtmektedir. Buna ek olarak eğitim akreditasyon komitesinin görevlerine de yer vermektedir. Akreditasyon kriterlerine ayrıntılı olarak yer vermekte, kanıtlarıyla birlikte okuyucuya sunmaktadır. Yazar, akredite olmak isteyen kurumların hangi süreci takip etmesi gerektiğini maddeler ve şema halinde sayfa 184-185’te belirtmektedir.

Yazar kitabın genelinde akreditasyonun, kurumların/programların, belirli kalite standartlarıyla güvenilirliğin, dürüstlüğün ve etik standartların yerleşmesini amaçlayan düzenli/sürekli periyotlarla, iç/dış denetleyici birimlerle denetleme ve düzenlemelere imkân veren bir sistem olduğunu belirtmekle birlikte, eğitim ve öğretime kazandıracığı birçok katkıdan bahsetmektedir. Bu bağlamda eğitim hizmetinin sunumunda okul öncesinden üniversiteye kadar kalitenin yükseltilmesi, eğitim sisteminin küreselleşen dünyanın şartlarına ve toplum beklentilerine cevap veren çağdaş kriterlere kavuşturulması yönündeki çalışmalar sayesinde kitapta yer alan önerilerin bir kurumun alt ve üst kademelerince tümüyle dikkate alındığı takdirde eğitimde kalite anlamında ciddi bir ivme kazanılacağı belirtilebilir.

**T.C. TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
KALİTE VE STRATEJİ YÖNETİMİ DERGİSİ
YAZIM KURALLARI**

T.Ü. Kalite ve Strateji Yönetimi Dergisi'nde, aşağıda belirtilen şartlara uyan eserler hakem değerlendirme sürecine alınmaktadır.

Çalışmalarını dergimize gönderen yazarlardan, Ana Makale Dosyası, Kapak Dosyası ve Telif Hakkı Anlaşması Formu talep edilmektedir. Hakem değerlendirme sürecinin gecikmeye uğramaması ve sürecin derhal başlatılabilmesi için yazarların dosyalarını aşağıda belirtildiği şekilde yüklemesi önem arz etmektedir.

Yazarlara çalışmalarında Türk Dil Kurumu'nun İmlâ Kılavuzu'na uyması tavsiye edilmektedir.

Çalışmalar Word programına göre 12 punto, Times New Roman yazı karakteriyle, tek satır aralığında yazılmalıdır. Paragraflar arasında önce 0 sonra 6nk boşluk bırakılmalıdır. Dipnot kullanıldığında dipnotlar iki yana yaslanmış olarak, 10 punto Times New Roman karakteri ile yazılmalıdır.

A4 kağıdına kenar boşlukları üst 6.2 cm, alt 5.5 cm, sağ ve sol 4 cm, üst bilgi 5.2 cm, alt bilgi 5 cm, cilt payı 0 cm olacak şekilde düzenlenmelidir. Varsa tablo, şekil vb. kenar boşluklarına uygun bir şekilde örnek makale dosyasında belirtildiği formatta düzenlenmelidir.

Çalışma 8000 kelimeyi geçmemelidir.

Telif Hakkı Anlaşması Formu

Form web sitesi üzerinden yazarlara sunulmaktadır.

Telif Hakkı Anlaşması Formu'nda, tüm yazarlara ait bilgiler eksiksiz doldurulduktan sonra çıktı alınmalıdır. Form tüm yazarlar tarafından ıslak olarak imzalandıktan sonra taratılarak sisteme yüklenmelidir.

Benzerlik Oranı

Dergimiz yayın politikası gereği çalışmaların benzerlik oranı %20'nin altında olmalıdır. Benzerlik raporları Editör Kurulu tarafından alınmaktadır. %20 benzerlik oranının altında olsa dahi Editör Kurulu metin üzerinde değişiklik yapılmasını talep edebilir.

Kapak dosyası

Örnek kapak dosyası web sitesi üzerinden yazarlara sunulmaktadır.

Ana makale dosyası

Örnek ana makale dosyası web sitesi üzerinden yazarlara sunulmaktadır. Ana makale dosyası yazım kuralları ve örnek dosyaya uygun bir şekilde düzenlenmeyen çalışmalar hakem değerlendirme sürecine alınmaksızın, ön kontrol sürecinde reddedilmektedir.

Ana makale dosyası Türkçe ve İngilizce başlık, öz ve anahtar kelimeler ile başlamalıdır.

Tüm paragrafların ilk satırı 1 cm içeriden başlamalıdır.

Ana başlıklar büyük harfle ve metin gövdesini ortalayacak şekilde, alt başlıklar ise her sözcüğün ilk harfi büyük olacak şekilde, 1 cm içeriden başlamalıdır.

Tüm başlıklar (Giriş ve Sonuç hariç) numaralandırılmalıdır. Her başlık altında açıklayıcı bir bölüm yazıldıktan sonra yeni bir başlık eklenmelidir.

Tüm tablo, şekil ve resimler numaralandırılmalı ve adlandırılmalıdır. Tablo adları üstte, şekil ve resim adları ise altta verilmelidir. Tüm tablo, şekil ve resim adları ortalımalı, 11 punto Times New Roman yazı karakteriyle yazılmalıdır. Kaynakları (varsa) altta, kaynakçadaki gösterilen uzun haliyle 10 punto Times New Roman yazı karakteriyle verilmelidir.

Tüm tablo, şekil ve resimler sayfa kenar boşluklarına uygun bir şekilde düzenlenmelidir.

Yazım Kuralları/ Author Guidelines

Çalışmalarda “metin içi kaynak gösterim” (APA 6) yöntemi kullanılmalıdır. Kaynakça kullanılan kaynak gösterme yöntemine uygun bir şekilde, tek bir başlık altında alfabetik olarak sıralanmalıdır.

Varsa ekler kaynakçadan sonra eklenmelidir.

Metin İçi Gösterim Yöntemi

İstifade edilen kaynaklar metin içerisinde kaynakça bağlacıyla “yazar ve yıl” yöntemine göre, yazarın soyadı, basım yılı ve sayfa numarası verilerek yapılmalıdır.

a. Yazarın adı yazı içinde geçiyorsa, kaynağın yılı parantez içinde yazılmalıdır.

Örnek: Yıldırım (1966). ya da sayfa no vererek, Yıldırım (1966: 70-97).

b. Bazı durumlarda yazarın adı parantez içinde verilebilir.

Örnek: Bu alanda yeni gelişmeler kaydedilmektedir. (Raths, 1967: 40-85).

c. Aynı yılda aynı yazar tarafından yazılmış iki kaynak gösterilecekse, aşağıdaki şekilde verilir.

Örnek: Gates (1967a: 45-50; 1967b: 130-170).

d. Kaynak iki yazarlı ise yalnızca soyadları yazılır.

Örnek: Massialas ve Cox (1966: 37-66).

e. Soyadları aynı olan iki yazarın aynı yılda yayınlanmış eserleri, adlarının ilk harfleri ile ayırılır.

Örnek: Smith, O. ve Smith, B. (1958: 251-251).

f. Kaynağın yazarı ikiden fazla ise, birinci verilişte bütün soyadları yer alır.

Örnek: Bursalıoğlu, Aydın, Kaya, (1995: 120-145).

g. Daha sonraki verilişlerde “vd.” kullanılır.

Örnek: Bursalıoğlu vd. (1995: 120-145).

h. Bir dizi biçiminde verilen kaynaklar en yeni tarihli olandan eski olana doğru sıralanarak bir parantez içine alınır ve noktalı virgül ile ayrılır.

Örnek: Bu konudaki son gelişmelere göre (Cobb, 1972: 221; Flanders, 1970:124; Bursalıoğlu vd., 1995: 31).

i. Yazarı belli olmayan internet kaynaklarına atıf yapılırken, parantez açılır, söz konusu internet kaynağının başlığından birkaç kelime seçilerek tırnak içine alınır, daha sonra yılı yazılarak parantez kapatılır.

Örnek: (“İnternette 1 saniyede”, 2017)

Kaynakça düzenlemesi

Çalışmada yararlanılan kaynaklar, tek bir Kaynakça başlığı altında verilmelidir. İnternet kaynakları da dahil olmak üzere tüm kaynaklar alfabetik olarak sıralanmalıdır.

İnternet kaynaklarına Erişim Tarihi: eklenmelidir.

APA 6 yöntemi için belirtilmemiş hususlarla ilgili olarak https://www.tk.org.tr/APA/apa_2.pdf adresine başvurulabilir.